

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

17206/02-18 від 19.09.2018

Верховна Рада України

На виконання пункту 2 постанови Верховної Ради України від 4 квітня 2018 р. № 2385-VIII “Про проведення парламентських слухань на тему: “Запобігання та протидія дискримінації жінок з вразливих соціальних груп” надсилаємо інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань.

Доповідачем на парламентських слуханнях визначено Міністра соціальної політики Реву А. О.

Додаток: на 47 арк.

Прем'єр-міністр України

Володимир ГРОЙСМАН

027757

73

Шаповаленко Юрій
Борисович

11:09:49

ДЕПАРТАМЕНТ ДОКУМЕНТООБІГУ ТА КОНТРОЛЮ
СЕКРЕТАРІАТУ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

№ 17206/02-18 від 19.09.2018

ЗАТВЕРДЖУЮ
Прем'єр-міністр України

В. Б. ГРОЙСМАН

— вересня 2018 р.

СПИСОК

посадових осіб, яких запрошено до ложі Уряду

Верховної Ради України на парламентські слухання на тему:

“Запобігання та протидія дискримінації жінок з вразливих соціальних груп”

РЕВА

— Міністр соціальної політики

Андрій Олексійович

КЛИМПУШ-ЦИНЦАДЗЕ

— Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та
Іванна Орестівна

ГРИНЕВИЧ

— Міністр освіти і науки

Лілія Михайлівна

ЖДАНОВ

— Міністр молоді та спорту

Ігор Олександрович

НИЩУК

— Міністр культури

Євген Миколайович

АВАКОВ

— Міністр внутрішніх справ

Арсен Борисович

ПЕТРЕНКО

— Міністр юстиції

Павло Дмитрович

СУПРУН

— перший заступник Міністра охорони здоров'я

Уляна Надія

МАРКАРОВА

— перший заступник Міністра фінансів

Оксана Сергіївна

КЛІМКІН

— Міністр закордонних справ

Павло Анатолійович

- ТУКА
Георгій Борисович
- ЗОЛОТУХІН
Дмитро Юрійович
- КНЯЗЄВ
Сергій Миколайович
- заступник Міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб
 - заступник Міністра інформаційної політики
 - Голова Національної поліції

**Інформаційно-аналітичні матеріали
до парламентських слухань на тему: “Запобігання та протидія
дискримінації жінок з вразливих соціальних груп”**

**Інформаційно-аналітичні матеріали
до парламентських слухань на тему: „Запобігання та протидія
дискримінації жінок з вразливих соціальних груп”**

Розширення можливостей жінок та скорочення нерівності між жінками та чоловіками у всіх сферах життєдіяльності суспільства сприяє зниженню бідності, зростанню темпів економічного розвитку, збільшенню продуктивності праці, підвищенню стійкості громад.

Рівності неможливо досягти без усунення видимих і невидимих бар'єрів, які стримують більше половини (53,7%) населення, яке складають жінки.

Дискримінація щодо жінок є широко розповсюдженим явищем та проявляється у низькому представництві жінок у складі Верховної Ради України, обласних та місцевих рад, на вищих щаблях державного управління, диспропорції в доходах жінок і чоловіків та суттєвому розриві в оплаті праці, нерівному розподілі сімейних обов'язків, поширеності явища домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Окрім групи осіб, такі як жінки з інвалідністю, жінки похилого віку, особливо у сільській місцевості, внутрішньо переміщені жінки, ВІЛ-позитивні, наркозалежні жінки, а також жінки із національних меншин страждають від множинних форм дискримінації.

Збереженню цього явища сприяє наявність сталих стереотипів, а також традиційних культурних і релігійних звичаїв і уявлень, які принижують роль жінок.

Кінцевою метою забезпечення прав людини, зокрема, жінок є концепція рівності, яка сприяє викорінюванню несправедливості. Рівності можна домогтися за допомогою вивчення ситуації у кожній сфері життя суспільства та вжиття позитивних дій по відношенню до найбільш дискримінованих груп населення.

За результатами глобального дослідження – Індексу гендерного розриву, яке щорічно проводиться Світовим економічним форумом Україна порівняно з попереднім дослідженням покращила свої позиції на 8 пунктів і посіла 61 місце рейтингу із 144 країн світу. У дослідженні вимірюється гендерна нерівність за різними показниками у чотирьох основних сферах: економічна участь та кар'єрні можливості; рівень освіти; здоров'я і тривалість життя; політичні права та можливості. Як і роком раніше, найгірші позиції у гендерній рівності Україна займає у сфері політичних прав та можливостей (103 місце).

Збройна агресія Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях підвищує ризики насильства, захворюваності, бідності, соціальної незахищеності, особливо жінок з вразливих соціальних груп: сільських

жінок, жінок з інвалідністю, ромських жінок, жінок, хворих на ВІЛ-СНІД, жінок похилого віку.

Конституційне, законодавче та нормативно-правове забезпечення

Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (стаття 21 Основного Закону України).

Статтею 24 Конституції України встановлено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи, є рівними перед законом, та передбачена заборона встановлення привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (частина третя статті 8 Конституції України).

Організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації, забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина регулюються Законом України „Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні” (далі – Закон).

Згідно з частиною першою статті 1 Закону дискримінація – це ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущенними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрутовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Відповідно до частин другої та третьої статті 6 Закону форми дискримінації (пряма дискримінація, непряма дискримінація, підбурювання

до дискримінації, пособництво у дискримінації, утиск), з боку державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, юридичних осіб публічного та приватного права, а також фізичних осіб забороняються.

Не вважаються дискримінацією дії, які не обмежують права та свободи інших осіб і не створюють перешкод для їх реалізації, а також не надають необґрунтованих переваг особам та/або групам осіб за їх певними ознаками, стосовно яких застосовуються позитивні дії, а саме:

спеціальний захист з боку держави окремих категорій осіб, які потребують такого захисту;

здійснення заходів, спрямованих на збереження ідентичності окремих груп осіб, якщо такі заходи є необхідними;

надання пільг та компенсацій окремим категоріям осіб у випадках, передбачених законом;

встановлення державних соціальних гарантій окремим категоріям громадян;

особливі вимоги, передбачені законом, щодо реалізації окремих прав осіб.

Розділом III Закону унормовано правові механізми захисту прав осіб, які вважають, що стосовно них було застосовано дискримінацію, та осіб, які постраждали від дискримінації.

Зокрема, статтею 14 Закону передбачено, що особа, яка вважає, що стосовно неї виникла дискримінація, має право звернутися із скаргою до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та/або до суду в порядку, визначеному законом. Реалізація зазначеного права не може бути підставою для упередженого ставлення, а також не може спричиняти жодних негативних наслідків для особи, яка скористалася таким правом, та інших осіб.

Згідно зі статтями 15, 16 Закону особа має право на відшкодування матеріальної шкоди та моральної шкоди, завданих їй унаслідок дискримінації.

Порядок відшкодування матеріальної шкоди та моральної шкоди визначається Цивільним кодексом України та іншими законами. Особи, винні в порушенні вимог законодавства про запобігання та протидію дискримінації, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

16 лютого 2016 року Верховна Рада України прийняла в першому читанні проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу)” (реєстр. № 3501 від 20 листопада 2015 року, внесений народними депутатами України Геращенко І.В. та іншими), положення якого містять, зокрема, визначення понять „дискримінація за асоціацією”, „множинна дискримінація” та „віктимізація”, уточнено повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо запобігання та протидії дискримінації. Згідно з

Постановою Верховної Ради України від 20 березня 2018 року № 2351–VIII згаданий законопроект включений до порядку денного восьмої сесії Верховної Ради України восьмого скликання.

Метою Закону України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” (далі – Закон) є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життедіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Дискримінація за ознакою статі – це ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущенними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України „Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні”, крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрутовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Статтею 6 Закону передбачено, що дискримінація за ознакою статі забороняється. Не вважаються дискримінацією за ознакою статі: спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини; обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом; різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, передбачена законом; особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я; позитивні дії.

Створення ефективної системи запобігання та протидії дискримінації, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в усіх сферах життя суспільства є одним із завдань Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 № 501/2015.

У квітні 2018 року Урядом затверджено Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року (постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2018 № 273). У документі враховані міжнародні інструменти ООН, Ради Європи, Європейського Союзу, ОБСЄ, рекомендації міжнародних моніторингових інституцій у сфері прав людини, а також положення Угоди про асоціацію між Україною, з однією стороною, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Метою програми є удосконалення механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства та впровадження європейських стандартів рівності. Серед іншого, програма передбачає удосконалення механізму реалізації права на захист від дискримінації за ознакою статі та множинної дискримінації, розгляду

випадків такої дискримінації та вжиття відповідних заходів за результатами їх розгляду.

У 2016 році Урядом затверджено Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 „Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 113). У документі містяться заходи, спрямовані на запобігання дискримінації стосовно вразливих груп жінок: з числа внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, похилого віку, національних меншин.

Стратегія подолання бідності, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 № 161-р передбачає сприяння забезпечення гендерної рівності оплати праці в усіх сферах економічної діяльності шляхом посилення державного та громадського контролю, поступового введення гендерних квот на державних підприємствах.

В Україні застосовується гендерне бюджетування. Воно дозволяє при розподілі фінансових ресурсів чітко орієнтуватися на споживача – чоловіків і жінок, дівчат і хлопців. Гендерний аспект врахований в затвердженої на початку 2017 року Стратегії реформування управління державними фінансами.

У березні 2018 року Україна отримала заключні рекомендації Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок за результатами розгляду восьмої періодичної доповіді України про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Основний акцент Комітетом зроблено на виконання Конвенції в умовах воєнних дій. Комітет відзначив, що виконання Конвенції під час конфлікту є найбільш ефективною гарантією забезпечення повного дотримання прав жінок, оскільки жінки є рушійною силою соціально-економічного розвитку країни.

З метою виконання рекомендацій Мінсоцполітики робороблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України „Про затвердження плану заходів з виконання заключних зауважень Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок”. У документі акцентовано увагу на становищі таких вразливих груп як сільські жінки, внутрішньо переміщені жінки, жінки з інвалідністю та жінки похилого віку, ЛБТ- жінки.

Участь жінок у політичному житті

Повна, рівна, вільна і демократична участь жінок на рівних засадах з чоловіками в політичному і громадському житті є необхідною умовою для політичної стабільності, економічного розвитку країни і для прогресу суспільства в цілому.

За Індексом гендерного розриву найгірші позиції у гендерній рівності Україна займає у сфері політичних прав та можливостей (103 місце).

Так, серед народних депутатів України 12 % жінок (у попередньому скликанні – 9,4%);

обласні ради – 14,6 % жінок (у попередньому скликанні – 12%),

районні ради – 23,6 % жінок (у попередньому скликанні – 23%),

міські ради – 28 % жінок (на рівні минулого скликання).

Серед голів об'єднаних територіальних громад в Україні лише 15,4% жінок.

У складі Кабінету Міністрів України лише чотири жінки – Віцепрем'єр-міністр України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Міністр охорони здоров'я, Міністр освіти і науки, в.о. Міністра фінансів. 20 жінок є заступниками Міністра (23 % від загальної кількості заступників Міністрів). Лише Харківську обласну державну адміністрацію очолює жінка.

У 2013 році були внесені доповнення до Закону України „Про політичні партії в Україні”. Відповідно до них розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва осіб однієї статі, має бути не меншим 30-ти відсотків від загальної кількості кандидатів у виборчому списку.

У липні 2015 року ухвалено Закон України „Про місцеві вибори”, відповідно до якого представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30-ти відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку.

Водночас, на виборах до Верховної Ради 8-го скликання фактично у списках 20 із 29 зареєстрованих партій, поданих до ЦВК, кількість жінок була менша від передбаченої законом.

Участь жінок у представницьких органах різних рівнів залишається недостатньою.

Основними причинами такого стану справ є:

- відсутність механізму відповідальності та санкцій за невиконання партіями норм законів,
- обмежений доступ жінок до фінансових ресурсів,
- низька мотивація висококваліфікованих фахівців-жінок до участі в політиці,
- поширеність гендерних стереотипів серед електорату та керівників партій.

Розроблено низку законопроектів, які вирішать цю проблему.

Проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” (щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі), реєстр. № 1456 від 12.12.2014 р. Законопроектом визначається порядок, який забезпечить загальне гендерне співвідношення на рівні не менше 30% і не більше 70% однієї статі у відповідних виборчих списках. При цьому у першій п'ятірці пропонується запровадити частку представників однієї статі на рівні не більше 60%. Контроль за дотримання цих вимог покладається на виборчі комісії.

Проект Виборчого кодексу України. № 3112-1 від 02.10.2015 передбачає, що при формуванні загальнодержавного та регіональних виборчих списків кандидатів у депутати партія повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і т.д.) кожного виборчого списку як чоловіків, так і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі).

Для подолання стереотипів щодо ролі жінок і чоловіків у політиці, заохочення жінок брати участь у політиці проводяться інформаційно-просвітницькі кампанії для населення.

Зокрема, продовжується практика проведення Шкіл лідерства для жінок-кандидаток у депутати місцевих рад, які включають у себе тренінги із стратегічного планування, проектного менеджменту, розвитку комунікаційних навичок як інструменту організаційного розвитку, тренінги з дебатної майстерності. Теоретичні знання закріплюються на практиці.

Так, упродовж 2016-2018 років у Чернігівській області впроваджується проект „Побудова жіночого політичного лобі в Україні”, який реалізується Всеукраїнською громадською організацією „Жіночий консорціум України” за підтримки Фонду Демократії ООН. Проведено 5 засідань Жіночого політичного клубу, на яких обговорено шляхи посилення участі жінок області у представницьких органах влади та створення середовища, у якому б жінки мали рівні можливості для участі у процесах прийняття рішень.

У Миколаївській обласній раді у 2017 році відбувся захід на тему: „Посилення новообраних жінок – депутатів міського, районного та обласного рівня в Миколаївській, Хмельницькій та Чернігівській області, шляхом проведення просвітницької кампанії та обміну досвідом”. У заході взяли участь 180 жінок новообраних депутатів. 8 жінок-депутатів завдяки набутим навичкам здобули перемогу на виборах до територіальних громад.

Економічні можливості жінок

У І кварталі 2018 року чисельність зайнятого населення становила 16,0 млн осіб, з них 48% (7,7 млн) жінки та 52% (8,3 млн) чоловіки. Рівень зайнятості серед жінок склав 51,2%, серед чоловіків – 61,2%.

Серед жінок віком 15–70 років 44% є економічно неактивними (не працюють і не шукають роботу), водночас серед чоловіків таких лише 31%.

Розподіл економічно неактивного населення за віком показує, що найбільша його частка припадає на вікові групи 15–24 (період навчання) та 60–70 (пенсійний вік). У цих вікових групах перебуває 67% економічно неактивних чоловіків. Основними причинами економічної неактивності для чоловіків у 2016 р. були пенсійний вік (для 54%) та навчання (29%).

Водночас серед економічно неактивних жінок на вікові групи 15–24 та 60–70 припадає лише 57% (проти 67% серед чоловіків), а отже, 43% економічно неактивних жінок перебувають у віці 25–59. Пенсійний вік так само є основною причиною неактивності (52% жінок), але другою ключовою причиною (29% жінок) є виконання домашніх обов’язків або перебування на утриманні.

Кількість безробітних у І кварталі 2018 року становила 1,7 млн осіб, з них 45% (774,4 тис.) жінки, 55% (938,4 тис.) чоловіки. Серед жінок рівень безробіття (визначений за методологією МОП) становив 9,1%, а серед чоловіків – 10,1%.

За сприяння державної служби зайнятості протягом січня-липня 2018 року отримали роботу 489,6 тис. осіб, у тому числі 44% (213,6 тис. осіб) жінок, а також 56% (276,0 тис. осіб) чоловіків.

Профірієнтаційними послугами було охоплено 707,8 тис. безробітних, з них 53% (376,7 тис. осіб) жінок та 47% (331,1 тис. осіб) чоловіків.

Для підвищення конкурентоздатності на ринку праці у січні-липні 2018 року до професійного навчання за направленням державної служби зайнятості було залучено 94,7 тис. безробітних, зокрема 45% (42,3 тис. осіб) безробітних жінок та 55% (52,4 тис. осіб) чоловіків.

Протягом січня-липня 2018 року у громадських та інших роботах тимчасового характеру взяли участь 141,8 тис. осіб, з них 50% (70,8 тис. осіб) жінок та 50% (71,0 тис. осіб) чоловіків.

Розрив у середньомісячній заробітній платі жінок і чоловіків у I кварталі 2018 року становив 21,6% (на кінець 2016 року – 25,3%, 2017 року – 20,9%).

У 2016 році Державною службою статистики проведено дослідження „Заробітна плата за професійними групами”. Результати дослідження показали, що жінки становлять 53,0% загальної чисельності персоналу підприємств. Найбільша частка жінок серед працівників закладів охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (80,8%), державного управління й оборони; обов'язкового соціального страхування (74,1%), освіти (69,2%), фінансової та страхової діяльності (68,1%), найменша – серед працівників будівництва (19,6%) та добувної промисловості і розроблення кар'єрів (23,1%).

У складі професійних груп найбільший відсоток жінок серед працівників сфери торгівлі та послуг (69,4%, зокрема серед моделей, продавців та демонстраторів – 76,2%), фахівців (72,1%, зокрема серед фахівців у галузі біології, агрономії та медицини – 91,2%, фахівців у галузі освіти – 84,6%) та технічних службовців (84,9%). Серед законодавців, вищих державних службовців та вищих посадових осіб жінки становлять 36,0%, водночас серед керівників менеджерської ланки частка жінок досягає 51,2%. Найменша частка жінок 12 спостерігається у робітничих професіях, пов'язаних зі шкідливими та важкими умовами праці: серед водіїв і робітників з обслуговування пересувної техніки та установок (6,7%), робітників металургійних та машинобудівних професій (8,9%) та робітників з видобутку корисних копалин і на будівництві (16,8%).

Нестабільна зайнятість більшою мірою характерна для чоловіків: серед них частка осіб зі стажем менше двох років сягає 22,6% (у жінок – 18,1%), від двох до чотирьох років – також 22,6% (у жінок – 18,7%). При цьому лише 12,3% чоловіків працювали на одному підприємстві 20 років і більше, тоді як серед жінок відповідна частка сягала 21,1%.

Серед жінок частка осіб з вищою освітою сягає 64,7%, у тому числі 43,4% мають повну вищу освіту (у чоловіків відповідно 49,7% та 35,7%).

Зайнятість на умовах неповного робочого часу дещо більшою мірою характерна для жінок (6,8% працівників-жінок проти 3,8% у працівників-чоловіків), що пояснюється традиційно більшим обсягом сімейних обов'язків. Водночас чоловіки частіше працюють на умовах відрядної оплати праці (9,9% працівників чоловіків проти 4,5% у працівників-жінок), що

пов'язано з більш високою часткою зайнятості чоловіків у робітничих професіях промисловості та будівництва.

Найбільший гендерний розрив у розмірах заробітної плати спостерігається на підприємствах таких видів діяльності: добувна промисловість і розроблення кар'єрів (заробітна плата жінок на 38,9% нижча, ніж у чоловіків), фінансова та страхова діяльність (на 34,7%), інформація та телекомуникації (на 27,0%). Найменший гендерний розрив у державному управлінні, обороні, обов'язковому соціальному страхуванні. Найвищий рівень оплати мали працівники віком 25–44 роки, найнижчий – працівники віком до 25 років та віком 60 років і старше.

Існує істотна нерівність розмірів заробітної плати, яка формується переважно за рахунок найбільш високооплачуваних працівників.

Так, у жовтні 2016 року середня заробітна плата у працівників десятого дециля (10% працівників, у яких зарплати найвищі) була у 12,5 рази вища порівняно з першим децилем (10% працівників, у яких зарплати найнижчі). Відбувається поглиблення рівня диференціації заробітної плати.

Найбільший розрив у розмірах середньої заробітної плати працівників десятого й першого децилів спостерігався у таких видах діяльності: інформація та телекомуникації (у 18,8 рази); професійна, наукова та технічна діяльність (18,2 рази); фінансова та страхова діяльність (15,3 рази); оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (15,1 рази); надання інших видів послуг (14,3 рази); діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (14,2 рази).

Найбільша нерівність у розмірах заробітної плати працівників спостерігається на тих підприємствах, де організація оплати праці здійснюється без застосування тарифної сітки та інших методів колективно-договорінного регулювання, насамперед у секторі малого підприємництва.

За результатами аналізу даних ЄДРПОУ, проведеного в межах дослідження „Жінки та чоловіки на керівних посадах в Україні” в рамках проекту Програми розвитку ООН в Україні „Зміцнення бізнес-об'єднань малих і середніх підприємств”, у співпраці з ГО „Ліга ділових та професійних жінок України” частка жінок-керівників серед усіх активних суб'єктів економічної діяльності становить 40%. Втім, цей рівень досягнуто, головним чином, за рахунок фізичних осіб-підприємців, що складають 63% усіх суб'єктів економічної діяльності (частка жінок серед всіх активних ФОП складає 46%). Водночас серед юридичних осіб частка жінок-керівників є нижчою: вони очолюють 30% підприємств та організацій. Серед усіх самозайнятих осіб на жінок припадає 42%, а серед роботодавців – 32% жінок.

Загалом (серед юридичних осіб та ФОП разом) освіта – єдина галузь, де більшість керівників (69%) є жінками.

Жінки складають 60–76% ФОП у багатьох видах роздрібної торгівлі (насамперед у сфері торгівлі продуктами харчування); понад 60% жінок – серед ФОП, що займаються туризмом, виробництвом одягу та текстильних виробів, постачанням готових страв, послугами перекладу.

У містах з населенням до 100 тис. осіб та селях 66–71% жінок – ФОП мають основний вид діяльності „Оптова та роздрібна торгівля”. У середніх

та великих містах більшою є частка підприємців-жінок, що працюють в інших галузях.

Законом України „Про зайнятість населення” передбачено, що держава гарантує громадянам захист від дискримінації у сфері зайнятості за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, членства у професійних спілках або іншому об’єднанні громадян, статі, етнічного і соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Державною службою зайнятості забезпечені рівний доступ до вільних робочих місць для жінок і чоловіків. Гарантовано право на використання своєї здатності до праці, професійних знань та кваліфікації, на захист від будь-якого прояву дискримінації під час реалізації свого права на працю.

Для пошуку роботи в усіх центрах зайнятості встановлено тач-скріни з базою даних про вакансії, комп’ютери з вільним доступом до Інтернет-сайтів з пошуку роботи, в тому числі до інтернет-ресурсу державної служби зайнятості „Єдине соціальне середовище зайнятості” де сформована загальнодержавна база вакансій ([www.dcz.gov.uahttp://www.trud.gov.ua/](http://www.trud.gov.ua/)).

Враховуючи вимоги Закону України „Про рекламу”, фахівці центрів зайнятості постійно здійснюють аналіз вакансій, що надходять до загальнодержавної бази вакансій державної служби зайнятості, з метою виявлення в їх змісті ознак дискримінаційного характеру, в тому числі вакансій, отриманих з інших джерел.

Державною службою зайнятості налагоджена співпраця з територіальними органами Держпраці щодо обміну інформацією про порушення законодавства про зайнятість населення, зокрема дотримання статті 11 Закону „Про зайнятість населення”. Проводяться спільні заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків у реалізації їх прав. Випадки недотримання роботодавцями вимог законодавства у сфері зайнятості щодо недопущення дискримінації відсутні.

З метою попередження проявів дискримінації та дотримання законодавства про працю при прийомі на роботу, просуванні по службі, професійному навчанні кадрів, а також звільненні працівників, фахівці державної служби зайнятості проводять з роботодавцями „круглі столи” та інші заходи щодо врахування вимог законодавства про права і гарантії для жінок та чоловіків.

Статтею 14 Закону „Про зайнятість населення” визначено додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню громадян, які неконкурентоспроможні на ринку праці, в тому числі:

- особам, які мають на утриманні дітей віком до шести років;
- виховують без одного з подружжя дитину віком до 14 років, дитину з інвалідністю або інваліда з дитинства.

Відповідно до чинного законодавства передбачено встановлення роботодавцями 5% квоти робочих місць для працевлаштування таких категорій громадян.

Механізм стимулювання роботодавця до працевлаштування громадян, які недостатньо конкурентоспроможності на ринку праці, передбачено

статтею 26 Закону „Про зайнятість населення”. Роботодавцю, який працевлаштовує на нове робоче місце за направленням державної служби зайнятості громадян, зазначених у частині першій статті 14 вищевказаного Закону та які отримали статус безробітного, здійснюються компенсаційні виплати у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за відповідну особу за місяць. Компенсація роботодавцю виплачується протягом одного року з дня працевлаштування особи за умови збереження її зайнятості протягом двох років.

Контроль за дотриманням законодавства про працю здійснюється державними інспекторами праці. Інформація щодо проведених заходів у 2017 та 2018 роках наведена у таблиці.

Заходи державного контролю за дотриманням законодавства про працю

	2017 рік	6 міс. 2018 року
Кількість заходів державного контролю	19 971	7 381
Кількість суб'єктів господарювання	17 801	7 165
Кількість порушень трудових прав жінок	31	6
внесено приписів для усунення виявлених порушень трудових прав жінок	31	6
складено та передано до суду протоколів про адміністративні правопорушення	19	3
кількість матеріалів заходів контролю направлено до правоохоронних органів	7	
кількість внесених керівникам подань про притягнення винних посадових осіб до дисциплінарної відповідальності	7	

В межах проекту Міжнародної організації праці „Зміцнення системи інспекції праці і механізмів соціального діалогу” Держпраці розроблено курс дистанційного навчання для інспекторів праці з питань додержання законодавства про працю, зайнятість населення та соціальне страхування, у тому числі забезпечення дотримання трудових прав жінок.

Законом України „Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” (стаття 7) та Законом України „Про зайнятість населення” (статті 5, 35) професійну підготовку або перепідготовку, підвищення кваліфікації у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, у тому числі в навчальних закладах державної служби зайнятості, на підприємствах, в установах, організаціях (далі – професійне навчання), визначено як одну із соціальних послуг, що гарантує держава у сфері зайнятості з метою підвищення конкурентоспроможності зареєстрованих безробітних на ринку праці.

Професійне навчання організовується за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття на замовлення роботодавця або для самозайнятості, провадження підприємницької діяльності з урахуванням побажань безробітних і здійснюється у професійно-технічних та вищих навчальних

закладах, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання.

Серед основних причин нерівності в оплаті праці жінок і чоловіків – сегрегація зайнятості за ознакою статі, прояви дискримінаційних практик з боку роботодавців, заборона для жінок виконання тяжких та шкідливих робіт, вплив сімейних обов'язків на можливості професійної реалізації жінок, стереотипи щодо соціальних ролей жінки і чоловіка у суспільстві тощо.

Підвищення мінімальної заробітної плати з 1 січня 2017 року скоротило нерівність в доходах жінок і чоловіків, оскільки значна кількість жінок працює у державному секторі. Нерівність в цілому зменшилася на 30%, серед чоловіків – на 40%, а серед жінок – на 20%.

У жовтні 2017 року скасовано наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.12.1993 № 256 „Про затвердження Переліку важких робіт та робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється праця жінок” (крім глави 3 розділу I Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, яка втрачає чинність з дати, коли Україною буде завершено процедуру денонсації Конвенції про використання праці жінок на підземних роботах у шахтах будь-якого роду № 45).

Наказом визначався перелік з 450 заборонених для жінок професій (було заборонено працювати на підземних роботах, бути водієм вантажного і пасажирського транспорту, працювати в машинному відділенні корабля, за низкою будівельних спеціальностей, машиністом метро, мотористом на кораблі, водієм автобусу далекого прямування). Державною соціальною програмою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року передбачені заходи щодо покращення умов праці, особливо у раніше заборонених галузях.

У серпні 2018 року Уряд схвалив проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо надання додаткових гарантій, пов'язаних із поєднанням сімейних і трудових обов'язків)”, розроблений Мінсоцполітики. Згідно із запропонованими змінами до Закону України „Про відпустки” та Кодексу законів про працю, на батька поширюється право на неповний робочий час та скорочену тривалість робочого часу за рахунок роботодавця.

Внесення таких змін забезпечить рівні умови та можливості для виконання батьками своїх обов'язків щодо виховання та догляду за дітьми.

Запобігання дискримінації у сфері праці здійснюється через механізм колективно-договірного регулювання відносин.

Для прикладу, територіальною угодою про регулювання основних соціально-економічних принципів та трудових відносин на 2017-2020 роки між Чернігівською облдержадміністрацією, Чернігівською обласною радою та роботодавцями та підприємцями – Обласним об'єднанням організацій роботодавців, Спільним представницьким органом сторони роботодавців Чернігівської області та профспілками – Спільним представницьким органом репрезентативних профспілок на територіальному рівні передбачені спільні зобов'язання сторін щодо забезпечення жінкам і чоловікам права: на

однакові можливості при найманні на роботу, в тому числі застосування однакових критеріїв вибору при найманні; на вільний вибір професії чи роду роботи, на просування по службі та гарантію зайнятості; на рівну винагороду, включаючи одержання пільг, на рівні умови щодо рівноцінності праці, а також на рівний підхід до оцінки якості роботи; на соціальне забезпечення, зокрема при виході на пенсію, безробітті, хворобі, інвалідності, по старості та в інших випадках втрати працевздатності, а також права на оплачувану відпустку; на охорону здоров'я та bezpechni umovi praci, включаючи захист репродуктивної функцii.

До Територіальної угоди про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин у Чернівецькій області на 2016-2018 роки включені зобов'язання щодо гендерного компоненту у розділі II „Оплата, умови, охорона праці та соціальний захист працюючих”.

Освіта

Міністерством освіти і науки розроблено проект Стратегії наскрізного впровадження гендерного компоненту в галузь – „Освіта: гендерний вимір 2020” (далі – Стратегія), який вже пройшов громадське обговорення та погодження в міністерствах.

Виконання Стратегії дасть можливість комплексного впровадження принципів гендерної рівності та недискримінації до нормативно-правових актів у сфері освіти; удосконалення організації та змісту навчально-виховного процесу на засадах гендерної рівності та недискримінації; формування професійної спільноти фахівців із питань гендерної рівності та недискримінації.

При Міністерстві освіти і науки України створено робочу групу з питань політики гендерної рівності та протидії дискримінації в освіті, до складу якої входять 24 провідні фахівці, які представляють різні вищі навчальні заклади та громадські організації.

Наказом МОН України від 05.10.2016 № 383-а призначено радника з питань політики гендерної рівності і антидискримінації в освіті при Міністерстві освіти і науки України.

Нормативні документи, пов'язані з проведенням реформи „Нова українська школа” (концепція, стандарти освіти, освітні програми, підручники), пройшли обов'язкову гендерну й антидискримінаційну експертизу та коригувалися з урахуванням гендерного компоненту.

Уперше в Україні нормативно закріплено обов'язкове проведення гендерної та антидискримінаційної експертизи всіх шкільних підручників, поданих на конкурс (для друку за державні кошти), та навчальних програм. Так, було здійснено таку експертизу проектів шкільних підручників для учнів 8 та 9 класів та оновлених навчальних програм для 5-9 класів: 72-х підручників для 8 класу, 195-ти підручників для 9 класу, надано рекомендацій видавництвам (частка внесених змін у 2016 році – 14 %, у 2017 році – до 70 %). Експертиза здійснюється за фінансової підтримки Представництва в Україні Фонду імені Гайнріха Бోлля.

Оприлюднено 40 оновлених навчальних програм для 5-9 класів, серед яких, зокрема, програми з трудового навчання, які не матимуть обов'язкового поділу за статтю. Кожен учень зможе обирати той вид діяльності, який йому до вподоби.

За розробленою сертифікаційною програмою підготовлено експертів з антидискримінаційної експертизи освітнього контенту.

При закладах вищої освіти України функціонує Всеукраїнська мережа осередків гендерної освіти, діяльність якої спрямована на забезпечення рівності, захист прав людини, організацію змістового дозвілля молоді, протидію насильству, формування відповіального батьківства та толерантності, подолання гендерних стереотипів тощо. До мережі входять 40 осередків гендерної освіти закладів вищої освіти м. м. Дніпропетровська, Донецька, Житомира, Запоріжжя, Києва, Кривого Рогу, Луцька, Маріуполя, Ніжина, Сум, Тернополя, Харкова, Черкас та Ужгорода.

Осередки діють при класичних, педагогічних, технічних, медичних, військових та інших закладах вищої освіти.

Гендерні освітні центри працюють у таких напрямках:

науковий (проведення наукових досліджень, видання збірників наукових робіт, монографій, наукових статей, захист наукових робіт тощо),

навчально-методичний (підготовка та видання навчально-методичних посібників, запровадження в освітній процес ЗВО спецкурсів, спецсемінарів тощо),

робота зі студентською молоддю (використання традиційних та інноваційних форм роботи: тренінгових занять, майстер-класів, міжвузівських шкіл гендерної рівності, волонтерських загонів, інтерактивних театрів, творчих майстерень, лекцій-бесід, електронних журналів, воркшопів, соціальних акцій – „16-днів проти насильства”, „Трамвай рівних можливостей” тощо).

Для прикладу, Харківською гуманітарно-педагогічною академією та Центром гендерної культури за підтримки Єдиної соціальної мережі м. Харкова створено інноваційний партнерський проект „Гендерний відкритий університет: гендерна грамотність та культура працівників соціальної сфери”. У 2018 році в університеті відбулася навчальна сесія за програмою „Гендерно-чутливий підхід у роботі із вразливими верствами населення у соціально-правовій та освітній сферах”, де розглядалися питання руйнації стереотипів, що існують у суспільстві по відношенню до багатодітних матерів та представників ЛГБТ спільноти.

На Всеукраїнській науково-практичній конференції „Гендерна ідентичність: між традиційністю та постсучасністю” у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького були виокремлені питання пов'язані зі статусом та сприйняттям жінки в армії, матерів-одиначок, домашнього насильства. Конференція відбулась у Черкаському національному університеті і була ініційована Центром гендерних досліджень і комунікацій.

У Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки відділ молодіжної політики та соціальної роботи спільно з

Західноукраїнським центром „Жіночі перспективи” та із представниками Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні займається виготовленням та розповсюдженням просвітницьких матеріалів, які інформують студентів про можливості отримання психологічних та/або юридичних консультацій щодо проблем домашнього насилиства, торгівлі людьми, дискримінації на ринку праці; про можливості відвідування тренінгів та консультації для жінок з груп ризику, постраждалих від домашнього насилиства та дискримінації; про психологічні особливості адаптації студентів і зони ОСС.

Прикладом вирішення проблеми рівних можливостей для здобуття освіти матерів-студенток є створення у Сумському державному університеті, кімнати для батьків із дітьми (Центр підтримки сім'ї „Студентський лелека”), що передбачає можливість перебування дітей на час відвідування батьками занять, виконання робочих обов'язків чи вирішення інших питань у приміщенні закладу вищої освіти. Важливим компонентом ініціативи „Університет дружній до сім'ї” є функціонування в університеті психологічної служби. Всі відвідувачі Центру підтримки сім'ї мають змогу звертатися за фаховою консультацією до психологів Психологічної служби університету.

У навчально-тематичний план курсів підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої та дошкільної освіти, заступників директорів закладів освіти з навчально-виховної роботи, практичних психологів та соціальних педагогів включено лекцію „Впровадження гендерного підходу в навчально-виховний процес”.

Запобігання домашньому насилиству та насилиству за ознакою статі

Щороку від насилиства в Україні страждає близько 100 тис. осіб, 90 % із яких – жінки. Зокрема, за даними Мінсоцполітики, у 2017 році зареєстровано 96 245 звернень з питань, пов’язаних із домашнім насилиством, з них 85 340 – від жінок, 10 005 – від чоловіків, 900 – від дітей.

Зростає кількість офіційних звернень з приводу домашнього насилиства та насилиства за ознакою статі у Луганській та Донецькій областях. Так, у Луганській області у порівнянні з 2015 роком кількість таких звернень зросла у 2,6 рази (1629 звернень у 2017 році проти 622 у 2015). Такі тенденції зберігаються і в 2018 році (у І півріччі 2018 року – 1780 звернень (80% - від жінок), І півріччі 2017 року – 840).

Домашнє насилиство є однією з найгостріших соціальних проблем, від якої страждають як жінки, так і чоловіки. Найбільш вразливими є жінки та діти. У групі підвищеного ризику потрапляння в ситуацію насилиства знаходяться особи з інвалідністю, люди похилого віку, внутрішньо переміщені особи, жінки із сільської місцевості.

Насильство негативно впливає як на фізичне, так і на психічне здоров’я постраждалих осіб і може призвести до інвалідності чи летальних випадків унаслідок отримання тяжких тілесних ушкоджень, не сумісних із життям, вчинення суїциду.

Постраждалі від домашнього насильства (переважно жінки) не можуть належним чином виконувати свої батьківські обов'язки, внаслідок чого зростає рівень соціального сирітства.

Насильство щодо жінок і дівчат негативно впливає на їхнє репродуктивне здоров'я, внаслідок чого знижується рівень народжуваності та збільшується кількість новонароджених дітей з вадами здоров'я.

07 грудня 2017 року Верховна Рада України прийняла Закон України „Про запобігання та протидію домашньому насильству”, яким запроваджується дієвий механізм боротьби з домашнім насильством та посилення захисту постраждалих осіб.

Законом розширено коло осіб, на яких розповсюджується сфера дії законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству; визначено: 1) основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (запобігання домашньому насильству; ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом впровадження механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; надання допомоги та захисту постраждалим особам, а також забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством; належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їх поведінки); 2) коло суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та їх повноваження у цій сфері, в тому числі передбачає функціонування загальних і спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб; 3) напрями надання допомоги та забезпечення захисту постраждалих осіб (надання постраждалим особам інформації про їх права та можливості їх реалізації; забезпечення доступу до загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб для отримання соціальних послуг, медичної, соціальної, психологічної допомоги; надання у разі потреби тимчасового притулку; забезпечення постраждалим особам доступу до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту); запроваджується Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства з метою надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам, координації діяльності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; запроваджуються спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству (терміновий заборонний припис, обмежувальний припис щодо кривдника; взяття кривдника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи; проходження кривдником корекційних програм).

06 грудня 2017 року Верховна Рада України прийняла Закон України „Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами”, яким внесено зміни до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України в частині підвищення відповідальності за злочини, пов'язані із домашнім насильством.

Урядом затверджено:

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі (постанова Кабінету Міністрів від 22.08.2018 № 658);

Типове положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (постанова Кабінету Міністрів від 22.08.2018 № 655);

Типове положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (постанова Кабінету Міністрів від 22.08.2018 № 654).

Продовжується створення в територіальних громадах мережі спеціалізованих служб для жертв домашнього насильства, зокрема притулків для постраждалих осіб. Такі притулки вже створено у Вінницькій, Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Одеській, Полтавській, Хмельницькій областях і м. Києві.

В Луганській області продовжується робота щодо відновлення діяльності обласного центру соціально-психологічної допомоги. До початку конфлікту установа діяла у Слов'яносербському районі, що наразі є тимчасово непідконтрольною територією. У березні 2015 року на території, підконтрольній українському Уряду, центр було офіційно перереєстровано. Наразі ведеться пошук оптимального приміщення для відновлення роботи центру в повному обсязі. На базі Луганського обласного центру соціально-психологічної допомоги заплановано створення у вигляді відділення притулку для осіб, які постраждали від насильства.

У червні 2017 року в Полтавській області відкрито Кризовий центр адаптації для жінок, які опинилися в складних життєвих обставинах БО „Світло надії”. Центр відкрито за підтримки Полтавської облдержадміністрації та Полтавської міської ради. Облаштування та ремонт центру стали можливими завдяки грантовій підтримці проекту „Полтавська область для внутрішньо переміщених осіб”, що фінансується Європейським союзом. Центр розрахований на 40 ліжко/місць. Послуги, що надаються: підтримане проживання; соціальний супровід та консультування; психологічне консультування; сприяння працевлаштуванню та навчання професіям; проведення заходів з протидіїй домашньому насильству та торгівлі людьми.

З лютого 2018 року укладено договір про фінансову підтримку роботи центру Управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту Полтавської облдержадміністрації. Щомісяця з обласного бюджету виділяється 20 тис. грн. для оплати послуг з наданням соціальної допомоги із забезпеченням проживання для 10 осіб на базі центру.

Фондом ООН у галузі народонаселення за підтримки Луганської облдержадміністрації у п'яти містах і районах області на базі лікарень створено кабінети анонімної невідкладної медико-психологічної допомоги для жінок, постраждалих від насильства. Постраждалі отримують необхідні медичні, психологічні, інформаційні послуги та, за наявності медичних показань, мають можливість стаціонарно залишатися в лікарні протягом

певного часу. Із початку функціонування кабінетів (березень 2017 року) у зазначених кабінетах допомогу отримали 68 жінок, постраждалих від насильства.

Кабінети працюють цілодобово, анонімно, безплатно, вони обладнані гінекологічними кріслами-трансформерами із функцією огляду та лікування жінок з інвалідністю, спеціалізованою медичною апаратурою, наявні медичні препарати, м'які меблі, одноразові оглядові набори. Пройшли спеціалізовану підготовку лікарі та середній медичний персонал, які працюють у кабінетах. Зазначені пункти працюють у місті Рубіжне, Біловодському, Попаснянському, Станично-Луганському та Старобільському районах.

Управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту Полтавської облдержадміністрації налагоджено співпрацю з Благодійною організацією „Світло надії” на базі якої працює Центр адаптації для бездомних осіб та звільнених з місць позбавлення волі та центру розвитку дитини „Ти – найкращий!”. На їх базі надаються послуги особам, що постраждали від насильства в сім'ї та проводиться робота з кривдниками.

Забезпечується діяльність 46-ти мобільних бригад, які надають соціально-психологічні послуги особам, постраждалим від гендерно зумовленого насильства (37 міст та 20 районів Запорізької, Дніпропетровської, Харківської областей, підконтрольні українській владі території Донецької та Луганської областей). З листопада 2017 року бригади охоплюють ще 21 місто та 27 районів Вінницької, Київської, Львівської, Одеської та Херсонської областей.

Кожна бригада робить виїзди, в тому числі у віддалені селища та населені пункти біля лінії розмежування. Мобільні бригади діють в таких гарячих точках як Станиця-Луганська, Попасна, Новоайдар, Лисичанськ, Бахмут, Новогродівка, Волноваха, на пунктах пропуску, в місцях компактного проживання ВПО. За час існування бригад було надано послуги понад 33 тисячам особам, з них 90% – жінки.

У червні 2017 року Національна поліція розпочала пілотний проект („ПОЛІНА”) мобільних груп реагування проти насильства над дітьми в трьох містах – Києві, Одесі та Сєвєродонецьку.

Із серпня 2017 року по березень 2018 року в Попаснянському районі, який знаходиться на лінії зіткнення та довгий час стабільно посідав перше місце в Луганській області серед 12-ти районів за кількістю звернень щодо домашнього насильства, реалізовано проект „Відповіальність починається з нас” щодо попередження домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Проект впроваджено з ініціативи Департаменту соціального захисту населення Луганської ОДА за підтримки Попаснянської РДА та партнерських організацій Médecins du Monde, Action Against Hunger, Фонду ООН у галузі народонаселення. Головною метою проекту стало максимальне наближення послуг та допомоги постраждалим від домашнього та гендерного насильства або потенційним жертвам безпосередньо за місцем їх проживання.

З цією метою в містах, селах та селищах Попаснянського району було обрано 14 контактних осіб із числа лідерів місцевих громад. До функцій контактних осіб входять надання первинної допомоги постраждалим, інформування про їх права та послуги, які вони можуть отримати, за необхідністю – перенаправлення до профільних фахівців, а також проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед місцевих жителів. Усі контактні особи пройшли навчання, налагодили співпрацю із районними службами та установами. Контактні особи забезпеченні мобільними телефонами для надання консультацій в телефонному режимі. Їх робота ведеться на волонтерських засадах.

У серпні 2018 року аналогічний проект розпочато у Станично-Луганському районі (район знаходитьться на лінії зіткнення).

Місцеві державні адміністрації співпрацюють з Центрами надання безоплатної вторинної допомоги шляхом забезпечення їх інформацією про контакти установ та організацій, які працюють у сфері протидії домашньому насильству, торгівлі людьми, дискримінації за ознакою статі.

Безоплатна первинна правова допомога охоплює такі види правових послуг, як надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім процесуальних), надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Безоплатна вторинна правова допомога включає: захист від обвинувачення, здійснення представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, а також складення документів процесуального характеру, утвореними за рішенням Міністерства юстиції України центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

З метою запобігання домашньому насильству проводиться інформаційна робота з суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству, а також різними категоріями населення.

Мінсоцполітики за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні в межах проекту „Відповідь на загрози соціальній безпеці внаслідок конфлікту”: розроблено та апробовано навчальні програми з гендерних аспектів конфліктів, включаючи сексуальне насильство та реабілітацію жертв для соціальних працівників, правоохранних органів та військовослужбовців; розроблено моніторингову картку стану справ щодо захисту, надання допомоги та реабілітації постраждалих від насильства за ознакою статі.

Під час проходження курсів підвищення кваліфікації для педагогів Дніпропетровської області проводиться 40-годинний тренінг за програмами „Кроки до порозуміння”, „Особиста гідність. Безпека життя. Громадська позиція”; лекції: „Гендерне насильство”, „Профілактика насильства серед жінок”, „Профілактика насильства в сім'ї” з використанням друкованих матеріалів, наданих громадськими організаціями.

У Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти впроваджується навчальна програма та спецкурс для підвищення кваліфікації педагогічних працівників „Базові навички медіатора в навчальному закладі. Забезпечення участі жінок і дітей у вирішенні конфліктів та миробудуванні”.

Департаментом соціального захисту населення Волинської облдержадміністрації спільно із гендерним інтерактивним театром „Дзеркало” Центру гендерної освіти Луцького педагогічного коледжу для молоді проводяться уроки гендеру. Учасниками інтерактивного театру представляються короткі вистави: „Вони живуть серед нас” (запобігання ВІЛ-інфекції), „Квіти життя” (запобігання абортів та насильству над дітьми), „Скалки дзеркала тролів” (попередження насильства у сім’ї та гендерної дискримінації у суспільстві), „Я – особистість” (запобігання гендерному насильству).

Тема запобігання та протидії домашньому насильству обговорюється під час тренінгів, відеолекторів, бесід з дітьми, які відпочивають у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку (Волинська та Львівська області).

До вирішення та попередження проблеми домашнього насильства залучаються чоловіки. Так, у Волинській області проведено інформаційну кампанію „Сила чоловіка не для того, щоб кривдити” для учасників антитерористичної операції, які перебували на реабілітації. До уваги учасників бойових дій представлено серію соціальних відеороликів – „Жінки яких б’ють”, „Мій тато – найкращий”, „Коло насилия”, „Як народжується насилиство”, „Ні насилиству над дітьми”.

Подолання стереотипів щодо соціальних ролей жінок та чоловіків

Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок у наданих у 2017 році заключних рекомендаціях Україні висловив свою стурбованість збереженням в політичному дискурсі, ЗМІ та в суспільстві глибоко укорінених патріархальних поглядів і дискримінаційних стереотипів щодо ролі та обов’язків жінок та чоловіків в сім’ї, які увічнюють підлегле становище жінок в сім’ї і суспільстві, що, зокрема, відображається на виборі жінок в сфері освіти і професійної діяльності, виражається їх обмеженою участю в політичному і громадському житті, їх нерівною участю на ринку праці і нерівним становищем в сімейних відносинах. Такі дискримінаційні стереотипи є також ключовими причинами насильства по відношенню до жінок.

За даними Інституту масової інформації, станом на березень 2018 року, жінки виступають героями матеріалів медіа втрічі рідше, ніж чоловіки, – в середньому лише у 27% випадків. У ролі експерток журналісти залучають жінок ще менше – лише у 19% випадків (тобто тільки у кожному п’ятому матеріалі). Жінок не часто запрошують в якості гостей до студій соціально-політичних ток-шоу на центральних телеканалах. Незважаючи на те, що кількість згадок про жінок в українських інтернет-ЗМІ зросла майже вдвічі за останні 4 роки, з 13% у 2014 році до 29% у 2018 році, гендерний дисбаланс у

традиційних та нетрадиційних медіа потребує новаторських заходів і додаткових заходів державної політики.

З метою реагування на скарги та звернення громадян за фактами дискримінації за ознакою статі при Мінсоцполітиці є консультативно-дорадчий орган – Експертна рада з питань запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі.

У 2016 році удосконалено процедуру розгляду звернень, оновлено склад ради. До її завдань входять не тільки розгляд звернень щодо дискримінації за ознакою статі та усунення виявлених у них порушень, але й визначення причин дискримінації та проблемних питань для вироблення методів запобігання та протидії порушень гендерної рівності.

До складу ради входять представники Мін'юсту, МЗС, Мінінформполітики, представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань дотримання прав дитини, недискримінації та гендерної рівності, експерти з гендерних питань міжнародних та громадських організацій, представники Координаційної ради Коаліції з протидії дискримінації в Україні, Національної асамблей інвалідів України, науковці.

Основною тематикою звернень, які надходять на розгляд Експертної ради є реклама, яка нав'язує або пропагує негативні стереотипи щодо соціальних і статевих ролей жінок та чоловіків. На підставі розгляду таких скарг Експертна рада видає рекомендації для відповідних засобів масової інформації, мовлення і рекламних агентств. Рекомендації спрямовані на усунення гендерних стереотипів і сексизму в медіа-просторі.

Протягом 2017 року Експертною радою розглянуто 24 звернення. За результатами їх розгляду 7 скарг не визнано дискримінаційними, 6 скарг – вилучено з обігу, решта – визнано сексистськими, надано експертні висновки. За висновками експертів дві скарги були направлені до суду. У 2018 році розглянуто 52 звернення.

Центральними органами виконавчої влади спільно з громадськими організаціями були розроблені стандарти недискримінаційної реклами за ознакою статі, які були затверджені Державним підприємством „Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості” від 30.07.2012 № 3259575212249. Головним завданням стандартів недискримінаційної реклами за ознакою статі є формування культури ринкових маркетингових відносин з урахуванням гендерних підходів у рекламі.

Разом з тим, необхідні нові прогресивні методи впливу на контекст рекламних повідомлень. Розміщення реклами регулюється Законом України „Про рекламу”, Законом України „Про місцеве самоврядування в Україні”, Законом України „Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності”, постановою Кабінету Міністрів України „Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами” від 29.12.2003 № 2067 та внутрішніми документами місцевих органів влади. Ці Положення (Типові правила тощо) містять вимоги щодо технічних умов розміщення реклами. Під час надання дозволу втручання у форму рекламного засобу та зміст реклами забороняється.

Механізмом саморегулювання ринку в цьому питанні є діяльність Індустріального Гендерного Комітету з Реклами, яка регулюється Стандартом недискримінаційної реклами, який має статус Стандарту організацій України (СОУ 21708654 -002-2011) та зареєстрований у 2011 році. В цьому документі, прийнятому та підписаному 11 фаховими асоціаціями, які діють в сфері реклами та маркетингу, викладено критерії визначення реклами дискримінаційною та сексистською.

У Верховній Раді України зареєстровано законопроект від 05.07.2018 № 8558 „Про внесення змін до Закону України „Про рекламу” щодо протидії дискримінації”. Передбачається збільшення розміру штрафів за дискримінаційну рекламу, визначення винного за розміщення дискримінаційної реклами та надання більш широких повноважень центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів.

Для налагодження системної роботи у сфері протидії дискримінації за ознакою статі Мінсоцполітики у співпраці з Фондом імені Фрідриха Еберта проведено кущові семінари у Вінницькій, Закарпатській, Запорізькій, Львівській, Хмельницькій, Полтавській, Одеській та Івано-Франківській областях на тему: „Попередження проявів сексистської реклами: інструменти місцевих органів влади та взаємодія із громадянським суспільством”.

Для подолання усталених в українському суспільстві стереотипів щодо соціальних ролей жінки та чоловіка за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні розроблено та апробовано навчальний курс і посібник з питань гендерної рівності та недискримінації для представників засобів масової інформації та рекламної індустрії. Посібник і навчальний курс були представлені та розповсюджені серед вищих навчальних закладів України, які готують відповідних фахівців. Проведено цикл тренінгів „Впровадження гендерного підходу: нові можливості для української журналістики” для журналістів та викладачів факультетів журналістики.

У I півріччі 2018 року в м. Житомирі проведений тренінг „Представлення жінок і чоловіків у ЗМІ. Сексизм у рекламі” в рамках проекту „Гендерна кав’ярня”, який реалізовується управлінням у справах сім’ї, молоді та спорту Житомирської міської ради спільно з ЖОМГО „Паритет”. Цільова група проекту – посадові особи місцевого самоврядування Житомирської міської ради.

В рамках інформаційної кампанії „Щастя в 4 руки”, яка має на меті подолання усталених в українському суспільстві стереотипів щодо традиційного розподілу сімейних обов’язків та реалізується Мінсоцполітики спільно з Представництвом Фонду народонаселення ООН в Україні проводиться рекламна кампанія „Пам’ятай: разом удвічі легше!”: виготовлені та поширені по всій території України соціальні ролики „Дитина – нагорода за любов” та „Справжні чоловіки”. Діє інформаційний сайт кампанії: <http://zags.org.ua>.

Станом на 27 серпня 2018 року, за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської держадміністрацій, взято на облік 1 518 283 переселенці з окупованих територій Донецької та Луганської областей, АР Крим (1 242 тис сімей). Серед них 60% - жінки.

Жінки, які перемістилися на підконтрольну територію, стикаються із низкою труднощів. Частіше за все, вони переїжджають разом із дітьми, у той час як чоловіки вимушенні залишатися на тимчасово непідконтрольній території (догляд за похилими батьками або іншими родичами, збереження майна чи інші причини) або працювати в інших населених пунктах задля матеріального забезпечення родини. Таким чином, на жінок, які перемістилися зі дітьми, лягаєувесь тягар відповідальності за родину, її побутовий, економічний, психологічний стан.

Найбільша кількість вимушених переселенців зосереджена в Донецькій, Луганській, Харківській, Дніпропетровській областях та м. Києві.

Серед загальної кількості внутрішньо переміщених осіб 788,4 тис. пенсіонерів, 49,4 тис. осіб з інвалідністю та 232 тис. дітей.

В Україні прийнятий пакет законодавчих актів, який дозволив забезпечити внутрішньо переміщеним особам:

- соціальну допомогу,
- покриття витрат на проживання та отримання пенсій,
- сприяння в працевлаштуванні.

З метою соціальної підтримки внутрішньо переміщених сімей (осіб) у жовтні 2014 року Урядом прийнято постанову № 505 „Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг”.

Щомісячна адресна допомога (далі – грошова допомога) внутрішньо переміщеним особам призначається на сім'ю та виплачується одному з її членів за умови надання письмової згоди довільної форми про виплату грошової допомоги цій особі від інших членів сім'ї.

За бюджетною програмою КПКВК 2501480 „Надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам” Мінсоцполітики виділено кошти для виплати грошової допомоги:

- у 2014 р. – 510,0 млн грн;
- у 2015 р. – 3 360,0 млн грн;
- у 2016 р. – 3 263,7 млн грн;
- у 2017 р. – 2 814,5 млн грн.;
- у 2018 р. – 3 211,8 млн гривень.

Починаючи з 2017 року, за ініціативи Мінсоцполітики, Урядом прийнято рішення, якими підвищено розмір зазначеної допомоги окремим категоріям громадян, зокрема:

- з липня 2017 року (постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 № 453 „Про внесення змін до Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) для покриття

витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг") – дітям з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених осіб;

- з вересня 2017 року (постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 689 „Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України”):

- особам з інвалідністю I групи та дітям з інвалідністю до 130 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

- особам з інвалідністю II групи до 115 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

- підвищено граничний розмір загальної суми грошової допомоги, що виплачується на сім'ю, до складу якої входять особи з інвалідністю або діти з інвалідністю, до 3400 гривень.

- з січня 2018 року (постанова Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 15 „Про внесення змін до пункту 3 Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг”):

- дітям та особам, які отримують пенсії, – до 1 000 гривень;

- підвищено граничний розмір загальної суми грошової допомоги, що виплачується на сім'ю, - з 2 400 грн до 3 000 грн та до 5 000 гривень багатодітним сім'ям.

- із липня 2018 року – студентам денної форми навчання закладів вищої освіти та учням закладів професійно-технічної освіти, які досягли 18-річного віку (до закінчення закладів освіти, але не довше ніж до досягнення ними 23 років) – до 1000 грн (постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2018 № 548 „Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України”).

Сприяння в працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб – одне з першочергових завдань. Безробітними з числа переселенців є, у переважній більшості, жінки (66%).

Хоча з 2014 року Державною службою зайнятості було працевлаштовано більше 24 000 переселенців, проблема їх працевлаштування залишається гострою.

Для довідки: з початку окупації АР Крим та проведення АТО до державної служби зайнятості звернулися за допомогою у працевлаштуванні 78,3 тис. Жителів АР Крим, Донецької та Луганської областей, зокрема 66,4 тис. Громадян, які отримали довідку про взяття на облік з приводу безробіття

Станом на 1 серпня 2018 року статус безробітного мали 3,3 тис. ВПО, з них 2,4 тис. осіб отримували допомогу по безробіттю (середній розмір якої становив 2 989 грн.). Вікова структура безробітних: молодь у віці до 35 років – 39%, особи віком від 35 до 45 років – 34%, старше 45 років – 28%.

Протягом січня-липня 2018 року послуги державної служби зайнятості отримували 11,3 тис. внутрішньо переміщених осіб, з них 9,0 тис. осіб мали статус безробітного. Державна служба зайнятості сприяла працевлаштуванню 3,1 тис. ВПО. Майже чверть безробітних з числа ВПО,

були працевлаштовані за направленим державної служби зайнятості у сферу оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів, кожний шостий знайшов роботу у переробній промисловості.

У рамках проекту „Адвокація, правовий захист, заснований на громадських принципах, житлова і непродовольчя допомога внутрішньо переміщеним особам і населенню, постраждалому в результаті конфлікту в Україні” надається безоплатна правова допомога внутрішньо переміщеним особам, які постраждали від конфлікту в Україні та які потерпають від насильства, гендерної дискримінації або торгівлі людьми.

З метою надання консультативної допомоги ВПО в областях України діють „гарячі лінії”, кабінети психологічної реабілітації, розробляються та розповсюджуються довідникові матеріали.

Зокрема, у Донецькій області діє 9 телефонних „гарячих ліній”, Маріупольський міський контактно-комунікаційний центр, який приймає звернення громадян цілодобово.

Робота кабінетів психологічної реабілітації області спрямована на зменшення соціального та емоційного напруження серед ВПО. Спеціалісти залучають до роботи з ВПО юристів, УСЗН, медичних працівників, а також представників громадських організацій.

Розроблено „дорожню карту”, виготовлено пам'ятки та інші довідникові матеріали для ВПО і членів їх сімей: листівки „Помічник переселенця”, посібник „Як вижити в зоні АТО” тощо.

Сільські жінки

Чисельність постійного населення України на 1 січня 2017р. становила 42 414,9 тис. осіб (на 1 січня 2016 р. – 42 590,9 тис. осіб). Із них 29 243,5 тис. осіб (68,9%) – жителі міських поселень і 13 171,4 тис. осіб (31,1%) – жителі сільської місцевості. У сільській місцевості проживали 6 225 930 чоловіків (47 %) та 6 945 459 жінок (53 %).

Середній вік сільських жінок майже на 6 років перевищує середній вік сільських чоловіків і становить 43,5 року (для сільських чоловіків цей показник дорівнює 37,7 років). Для міст ці показники рівні відповідно 42,9 і 37,7 років.

Найгострішими проблемами на селі є відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція, безробіття, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл. Середньорічна заробітна плата в сільському господарстві найнижча серед галузей економіки. Різниця між кількістю бідних сімей у сільській місцевості та вмістах дуже помітна. Зокрема, 15% сімей в містах і 36% сімей у сільській місцевості за межею бідності. 59% сільських будинків від 50 років і старше. 24,3% сільських домогосподарств використовують проточну воду для ведення домогосподарства, приготування їжі. 12,3% домогосподарств мають принести воду з понад 200 м відстані, в 14,8% сільських домогосподарств є гаряча вода.

Залишається проблемою комп’ютеризація, комп’ютерна грамотність сільського населення і наявність в селах Інтернету.

Фермерством в Україні займається близько 98,6 тис. осіб, з яких майже третина – жінки.

Більше 2 тисяч жінок-фермерів з 14 областей України об'єднала „Рада жінок-фермерів України”. Організація співпрацює з органами влади, бізнесу, громадськими організаціями, проводить конференції, організовує навчання сільських жінок роботі з комп’ютером.

В Україні діє 72 сільськогосподарських консультативних служби і 1513 радників і експертів з питань сільського господарства. Частка жінок у таких органах складає майже 50%. Вони надають практичну допомогу сільгосптоваровиробникам з питань аграрного менеджменту і маркетингу, передових технологій в сільському господарстві, по веденню прибуткового господарювання, а також консультирують щодо можливих шляхів розвитку соціальної інфраструктури сільських територій.

В Україні тривають тенденції збільшення кількості сільських жінок - лідерів. Це сільські голови, педагоги, медики, жінки-фермери.

Частина з них створили громадські організації, з якими почали співпрацювати міжнародні інститути, неурядові організації, дононерські структури. Мета останніх – формування лідерських якостей сільських жінок. Для цього проводяться різні навчальні програми та тренінги.

У рамках проекту „Розвиток лідерських якостей серед жінок Рівненської та Чернігівської областей”, який реалізувався громадською організацією „Рівненська федерація малого та середнього бізнесу „Єдність” у партнерстві із громадською організацією Чернігівської області „Спілка жінок Куликівщини” протягом 2017-2018 років для жіночого активу Куликівської ОТГ тренерами з гендерної рівності Чернігівської області проведено низку тренінгів на тему: „Роль громадських організацій у становленні гендерної рівності у різних сферах суспільного життя”. Учасники тренінгів ознайомились з теоретичними та базовими поняттями гендеру, обговорили гендерні підходи в діяльності секретарів територіальних громад. У ході тренінгів обговорено гендерні відправні точки сільської територіальної громади, розроблені та представлені проекти „Активна жінка – успішна громада”.

Протягом 2017 року в сільських громадах Луганської області створено 30 жіночих груп самодопомоги, зареєстровано 11 нових жіночих громадських організацій та охоплено близько 200 активних жінок, які беруть активну участь у реалізації проектів та заходів.

У рамках компоненту „Мобілізація громад для розширення можливостей в Луганській та Донецькій областях”, який впроваджувався Українським Жіночим Фондом в рамках спільногоПроекту структури ООН Жінки та Програми розвитку ООН „Відновлення управління та примирення на територіях, постраждалих від кризи в Україні”, в Луганській області було розроблено та підтримано 17 міні-проектів на загальну суму близько 2,5 млн. грн. У рамках міні-проектів, які розпочали свою реалізацію в січні 2018 року, планується створення Центру здоров’я, закуплено медичне обладнання для обстеження жінок, Центри жіночої активності, освіти та

інформаційних послуг, кімнати психологічного розвантаження, мобільні групи для протидії насильству за ознакою статі тощо.

Селищні ради очолює 48% жінок від загальної кількості голів таких рад (в попередньому скликанні – 46% жінок). Серед голів сільських рад 54% жінок (в попередньому скликанні – 51% жінок). Натомість серед новообраних голів об'єднаних територіальних громад лише 15,4% – жінки.

У зв'язку з децентралізацією активно розробляються стратегії розвитку територіальних громад. В їх розробці активну участь беруть жінки.

З 1 січня 2016 року у рамках децентралізації влади введений перехід територіальних громад, які утворилися відповідно до Закону України від 05.02.2015 № 157-VIII “Про добровільне об'єднання територіальних громад”, на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, в тому числі на фінансування витрат на охорону здоров'я.

Видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я враховані в загальному складі видатків Міністерства охорони здоров'я України за бюджетною програмою “Медична субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам”. Обсяг фінансування визначається на основі розрахунків по єдиному підходу для всіх територій, виходячи з фінансового нормативу бюджетного забезпечення та коригуючих коефіцієнтів в розрахунках на одну особу, яка проживає на вказаній території (постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 618).

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23.01.2015 № 11 „Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам” зі змінами місцевих рад мають право передавати кошти субвенції у вигляді міжбюджетного трансферту іншим бюджетам для надання медичних послуг населенню за місцем обслуговування населення.

Завдяки введенню нової моделі фінансування місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин місцевих бюджетів, починаючи з 2015 року, отримувати додатковий фінансовий ресурс, зокрема за рахунок передачі окремих статей витрат з державного бюджету, у зв'язку з чим, у місцевих органів влади є ресурс для вирішення проблемних питань територіальних громад, в тому числі і в галузі охорони здоров'я щодо вирішення проблем доступності медичної допомоги жителям сіл і селищ, переважно жінок.

Дівчата та жінки з інвалідністю

Відповідно до статті 4 Конвенції ООН Про права осіб з інвалідністю (далі – Конвенція), ратифікованою Верховною Радою України, держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати й заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності. Із цією метою в Україні здійснюється моніторинг дотримання спеціалістами і персоналом, які працюють з особами з інвалідністю, прав, що визнаються у Конвенції, для надання гарантованої допомоги та послуг.

В Україні розпочато процес реалізації моделі комплексної реабілітації, яка передбачає можливість отримання оптимального комплексу реабілітаційних послуг за різними видами і формами в одній установі, який

спрямований на створення умов розвитку осіб з інвалідністю, які досягли повноліття, дітей з інвалідністю та дітей віком до трьох років (включно), які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності, засвоєння ними знань, умінь, навичок, досягнення і збереження їх максимальної незалежності, фізичних, розумових, соціальних, професійних здібностей.

Станом на 01.01.2018 року функціонує 153 реабілітаційні установи різних форм власності в яких отримали послуги із реабілітації 23 022 особи з інвалідністю.

Серед загального контингенту осіб (дітей) з інвалідністю та дітей віком до трьох років (включно), які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності чисельність дівчат віком до 18-ти років склала 7 499 осіб, жінок старших 18-ти років – 2 238 осіб, що становить 42% від загальної кількості отримувачів реабілітаційних послуг.

Значна увага приділяється розвитку та впровадженню інклюзивної освіти, що дасть змогу всім дітям бути рівноправними учасниками освітнього процесу, незалежно від психофізичних особливостей.

Впродовж останніх років прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на запровадження інклюзивного навчання у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

Зокрема, затверджено єдиний державний зразок документа про здобуття базової освіти для дітей з легкими інтелектуальними порушеннями, передбачено державні кошти на його виготовлення на основі фотокомп'ютерних технологій на заміну паперовому (постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2016 року, № 671), забезпечено право на освіту дітей із затримкою психічного розвитку шляхом навчання їх у спеціальних та інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів за місцем проживання та відповідну поступову реорганізацію спеціальних шкіл-інтернатів для дітей із затримкою психічного розвитку (постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 року № 753).

Ухвалення таких рішень сприяло зростанню кількості класів з інклюзивним навчанням за період з вересня 2016 року по червень 2018 року майже в 7 разів (у 2017/2018 навчальному році в 548 класах навчалося 990 учнів).

Довідково. Для прямої підтримки впровадження інклюзивної освіти, починаючи з 2017 року, Бюджетним кодексом України в освітній субвенції передбачено цільові видатки у сумі 209,4 млн. грн. на додаткові послуги для учнів з особливими потребами інклюзивних та спеціальних класів.

Субвенція спрямовується на надання державної підтримки дітям з особливими освітніми потребами, які навчаються в спеціальних та інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів, а саме: дітям з порушеннями зору, слуху, інтелектуальними та іншими порушеннями розвитку. Ці кошти будуть використані на оплату видатків, необхідних для проведення додаткових корекційно-розвиткових занять, що визначені індивідуальною програмою розвитку дитини, придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, обладнання, дидактичного матеріалу, особливих засобів наочності, що дозволить створити умови з урахуванням їх потреб таких учнів.

У Запорізькій області за підтримки Благодійного Фонду П. Порошенка у 2016-2019 рр. відбувається науково-педагогічний експеримент „Розвиток інклюзивного освітнього середовища у Запорізькій області”, спрямований на розроблення та апробацію моделі впровадження інклюзивної освіти за принципом „гроші за дитиною” з перспективою поширення на всю територію України.

Нові економічні можливості для вразливих груп населення – жінок, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, переселенців, жінок з інвалідністю відкривають соціальні підприємства.

Зокрема, в нашій країні діють 9 центрів професійної реабілітації осіб з інвалідністю та 10 інтегрованих філій.

Філії не є юридичними особами і не працюють з метою отримання прибутку. У них працює понад 50 осіб. Філії фінансуються за рахунок їх господарської діяльності. Кошти, отримані за рахунок їх діяльності, зараховуються до спеціального фонду реабілітаційної установи, з яких виплачується заробітна плата, податки і комунальні послуги.

Соціальні підприємства допомагають жінкам оволодіти професійними навичками та отримати тимчасове працевлаштування. Важливим є те, що крім профорієнтації жінки отримують психологічну та юридичну підтримку.

Мінсоцполітики розроблено та зареєстровано у Верховній Раді України проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення виборчих прав осіб з інвалідністю” (реєстр. № 5559 від 20.12.2016), в частині подолання існуючих перешкод, що стають на заваді реалізації виборчого права людьми з інвалідністю, зокрема особами із порушеннями зору, слуху, психосоціальними та інтелектуальними порушеннями у виборчому законодавстві, а також ефективної участі та врахування їх думки у місцевих формах безпосередньої демократії шляхом внесення змін зокрема внесення змін до законів України: „Про вибори народних депутатів України”, „Про вибори Президента України”, „Про місцеві вибори”, „Про всеукраїнський референдум”, „Про місцеве самоврядування в Україні”.

Роми

Приблизно половина ромського населення, яке проживає в Україні, — жінки. Ромські дівчатка та жінки є однією з найменш захищених груп українського населення.

Через бідність, патріархальний склад сім'ї, складні побутові умови для них майже перекритий доступ до освіти та успішного влаштування на роботу, існують проблеми в отриманні медичної допомоги.

Головним завданням Міністерства освіти і науки України, органів управління освітою місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, педагогічних колективів закладів загальної середньої освіти є надання усім дітям ромського походження та, в першу чергу, дівчаткам та жінкам, якісної повної загальної середньої освіти.

Шкільними психологами надається психологічна допомога учням ромської національності з метою їх успішної адаптації до навчального

процесу. У багатьох регіонах розроблено програми психолого-педагогічного супроводу адаптації учнів ромської національності до шкільного навчання. Основними завданнями цих програм є: формування в учнів позитивної мотивації навчання, соціально-культурний розвиток особистості, оволодіння учнями способами самостійної діяльності.

Особливу увагу практичні психологи та працівники навчальних закладів приділяють роботі з батьками учнів ромської національності. З ними проводяться заняття з метою ознайомлення дорослих з основними завданнями й труднощами періоду первинної адаптації, тактикою спілкування і допомоги дітям. Цей напрямок реалізується за рахунок просвітницького та консультативного напрямків роботи практичного психолога. За необхідності залучаються спеціалісти служби у справах дітей, психологи та соціальні педагоги шкіл.

В усіх регіонах проводиться профорієнтаційна робота з учнями старших класів щодо отримання професійно-технічної та вищої освіти, у тому числі з учнями, які належать до ромської національної меншини. Управліннями, відділами освіти з місцевими центрами зайнятості населення розробляються спільні заходи з питань профорієнтації.

Діти ромської національності залучені до гурткової та позакласної роботи, беруть участь у конкурсах, предметних олімпіадах, фестивалях та інших заходах.

Адміністрації та педагогічні колективи шкіл, де навчаються ромські діти, враховують традиції і звичаї побуту сімей цієї категорії дітей, сприяють покращенню рівня їх навчальних досягнень, соціальній адаптації.

Міністерство освіти і науки України, регіональні департаменти освіти і науки тісно співпрацюють з усіх питань з громадськими ромськими організаціями (зокрема, Всеукраїнський жіночий фонд „Чіріклі”, Одеський фонд „Планета добрих людей”, Закарпатський благодійний фонд „Благо”, Харківський НДО „Чачімо” тощо).

Передбачається розроблення методичних вказівок щодо виявлення та ведення обліку недокументованих дітей та вироблення алгоритму дій з цього питання між органами управління освітою та службами у справах дітей; сприяння розробленню курсу „Освіта для соціальної справедливості” з метою розвитку інклюзивного середовища в закладах загальної середньої освіти; проведення комплексу інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на протидію упередженому ставленню до осіб ромського походження; вивчення досвіду роботи Всеукраїнського фонду „Крок за кроком” з питань створення та функціонування Центрів підтримки ромських батьків та діяльності асистента педагога в групах/класах закладів дошкільної та загальної середньої освіти та інше.

Упродовж 2017 року майже 2,6 тис. сімей ромської національності (у них 7,3 тис. дітей) отримали соціальні послуги відповідно до оцінки потреб. Найбільша кількість ромських сімей охоплено соціальними послугами у Дніпропетровській (233 сім'ї), Закарпатській (596 сімей), Одеській (155 сімей), Полтавській (116 сімей), Сумській (112 сімей), Харківській (368 сімей) та Хмельницькій (111 сімей) областях.

За результатами проведеної роботи:

2 тис. сімей отримали психологічну допомогу та налагодили зв'язки з членами родини;

910 особам відновлено документи, місце реєстрації;

762 сім'ям надано юридичну допомогу;

489 сім'ям вирішено житлово-побутові проблеми;

185 особам організовано лікування та оздоровлення;

129 осіб влаштовано до закладів освіти та 47 осіб працевлаштовано.

Жінки, хворі на ВІЛ/СНІД

Жінки, які живуть з ВІЛ стикаються з множинною дискримінацією через стать та їхній статус.

За результатами дослідження „Сексуальне і репродуктивне здоров'я, гендерна рівність та права людини, гендерне насильство, економічні і політичні можливості жінок, які живуть з ВІЛ в Україні” (БО „Позитивні жінки”, 2016 р.) третина жінок, які живуть з ВІЛ потребують обізнаності щодо своїх прав та механізмів їх захисту.

Станом на 1 липня 2018 року під медичним наглядом перебувало понад 137 тис. ВІЛ-інфікованих громадян України, у тому числі за оціночними даними Центру Громадського здоров'я МОЗ в Україні проживає близько 240 тис. ВІЛ-позитивних громадян.

З 2011 року прослідовується зростання частки жіночого населення в структурі захворілих. Серед вперше виявлених 35% складають особи репродуктивного та працездатного віку 18-49 років. Така тенденція зберігається протягом останніх років. В структурі шляхів передачі ВІЛ по Україні продовжує зростати статевий шлях інфікування більш 80% з числа осіб, взятих під медичний нагляд.

Наразі в Україні наявні сприятливі умови щодо зупинення епідемії ВІЛ/СНІДу, як в межах державного фінансування, так і в частині міжнародної фінансової допомоги. В Україні є доступ до сучасних ліків проти ВІЛ за доступною ціною, мережа організацій, що впроваджують лікування, соціальний супровід та громадський контроль.

Сьогодні 75% ліків для ВІЛ-позитивних пацієнтів, у тому числі жінок, купує держава. Урядом збільшено у два рази фінансування програм лікування ВІЛ-інфекції до 871 млн грн. та туберкульозу до 512 млн грн.

За оцінкою міжнародних організацій в Україні є все необхідне для виконання глобальної стратегії ООН „Fast Track Cities (90 90 90)” щодо подолання ВІЛ/СНІДу у світі. Увага зосереджена на забезпеченні прав ВІЛ-позитивних пацієнтів, у тому числі жінок, на лікування відразу після встановлення діагнозу. Так, за останні 15 років досягнули 95% охоплення профілактичними послугами вагітних жінок та у 9 разів знижено рівень передачі ВІЛ від матері до дитини.

За останні 10 років в Україні у 20 разів збільшилася кількість пацієнтів, які отримують лікування проти ВІЛ – антиретровірусну терапію (АРТ) – до 83 тис. пацієнтів. Сьогодні завдяки технологіям ВІЛ-позитивні жінки, які

приймають АРТ, живуть на 100% повноцінним життям, народжують дітей і не передають вірус.

Разом з тим, ВІЛ-інфіковані жінки зазнають негативного ставлення з боку оточуючих. Це відбувається через недостатню увагу до гендерних аспектів, пов'язаних з розвитком епідемії ВІЛ/СНІДу.

У 2015 році відбувся Перший Національний жіночий форум з ВІЛ/СНІДу за участю ВІЛ-позитивних жінок та активісток боротьби зі СНІДом з 11 країн світу. Жінки значно більш уразливі до інфікування ВІЛ, ніж чоловіки і кількість ВІЛ-інфікованих жінок перевищує кількість чоловіків. Це зумовлено гендерною нерівністю, від якої страждають жінки, і це прямо впливає на поширення ВІЛ-інфекції в Україні.

В Україні функціонують 7 центрів для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді у 6 регіонах: Дніпропетровській, Луганській, Одеській, Харківській, Полтавській (на базі громадської організації „Світло надії“) областях та м. Києві (2) (далі – центри). Центри надають психологічну підтримку у режимі телефонного консультування, забезпечують соціальний супровід ВІЛ-інфікованих жінок та їх новонароджених дітей.

Станом на 01.01.2018 року послугами центрів скористалися 5 195 осіб.

За результатами роботи 3101 особі – сформовано навички безпечноого способу життя щодо інфікування ВІЛ; 3046 особам сприяли в отриманні допомоги в лікуванні, догляді; 1433 особи навчено практичним навичкам особистої гігієни та самообслуговування відповідно до віку; 1442 жінки заручено до інформаційно-профілактичних заходів, у тому щодо протидії дискримінації, захисту прав, догляду за дітьми.

Для прикладу, в Луганській області працює Комунальний заклад „Рубіжанський обласний центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді“. Основними завданнями Центру є створення умов для соціальної адаптації ВІЛ-інфікованих дітей та молоді, розроблення і здійснення заходів медико-соціальної підтримки і супроводу, що спрямовані на їхню інтеграцію у суспільство.

Основною формою роботи є соціальний супровід ВІЛ-інфікованих – комплексна діяльність, спрямована на подолання життєвих труднощів, захист прав, збереження та підвищення соціального статусу клієнтів.

На обліку в Центрі перебуває 912 осіб із числа молоді і 254 дитини з ВІЛ-статусом і народжені ВІЛ-позитивними матерями. Основні проблеми, з якими стикаються клієнти, що виявлені в результаті індивідуальних консультацій, є власні страхи дискримінації та стигматизації, соціальна ізоляція через ВІЛ-статус, сімейні негаразди, труднощі у вихованні дітей, матеріальні та побутові проблеми.

За виявленими проблемами протягом 2017-2018 років для клієнтів організовано групи взаємодопомоги та інформаційні заняття за різною тематикою. Зокрема, для сімейних пар: розвиток взаємодопомоги та взаєморозуміння один одного; формування сімейних цінностей; питання відповідального батьківства; важливість міжособистісного спілкування у повсякденному житті; взаємоповага – основа дружньої родини; шляхи подолання домашнього насильства; для молодих жінок: самопізнання,

визначення власних життєвих цінностей; соціальна взаємодія та соціальні відносини. Соціальні норми в житті людей; самомотивація та підтримка; ефективне спілкування та конструктивне подолання проблем; подолання гендерних стереотипів; підвищення рівня громадської активності; з питань гендерної рівності; формування позитивного ставлення до себе.

Заняття сприяли підвищенню самооцінки, громадської активності, подоланню стереотипів у сімейних і соціальних відносинах, отриманню знань про гендерну рівність.

Жінки похилого віку

Станом на 1 січня 2017 року в Україні нараховується 9 545 919 осіб віком 60 років і старше (22,5 % від загальної кількості постійного населення України), з них 3 408 574 чоловіків (35,7%), 6 137 345 жінок (64,3%).

В Україні станом на 01.01.2018 року функціонує 674 територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), якими протягом 2017 року обслуговано близько 1,3 млн громадян похилого віку, осіб з інвалідністю, хворих, інших громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують соціального обслуговування, з них 900,5 тис. – жінки.

Вищезазначені установи у своїй діяльності впроваджують інноваційні соціальні послуги, зокрема соціально-педагогічну послугу „Університети третього віку”. Серед питань на заняттях розглядають питання запобігання та протидії дискримінації жінок.

Деякі Університети III віку створили свої відділення при сільських радах. Таким чином навчання для людей похилого віку, у тому числі жінок, стало більш доступним у сільській місцевості.

Надання соціальних послуг жінкам із вразливих соціальних груп здійснюється через різні організаційні механізми (утворення комунальних закладів, залучення недержавних надавачів, запровадження державно-приватного партнерства та ін.). Для цього Мінсоцполітики розроблено та затверджено 21 державний стандарт соціальних послуг, кожний з яких встановлює єдині вимоги до порядку, умов, змісту, обсягу надання відповідної соціальної послуги. Так, соціальні послуги від фізичних осіб у 2017 році отримали понад 67,2 тис. громадян із числа осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, у тому числі жінки.

Бездомні особи та особи, які відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк

Для надання соціальних послуг бездомним особам в Україні функціонує 109 закладів для бездомних осіб, 2 центри соціальної адаптації звільнених осіб.

Закладами для бездомних осіб протягом 2017 року обслуговано 23,7 тис. осіб (із них 2124 жінки), закладами для звільнених осіб – 803 особи (з них 143 жінки).

У 2017 році Міністерством юстиції України, Міністерством соціальної політики України та Державною службою зайнятості підписано Меморандум

про взаєморозуміння та співпрацю у проведенні спільних заходів у сфері соціальної адаптації осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, соціальної підтримки осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, у тому числі жінок. Основною тезою цього документу є співпраця Сторін у проведенні спільних заходів з реалізації прав звільнених осіб на працю та соціальний захист.

Міжнародні організація ООН

Усі установи системи ООН мають забезпечувати гендерну рівність в рамках своїх повноважень.

Активно підтримуючи розширення прав і можливостей жінок, ліквідацію усіх форм дискримінації та насильства щодо жінок, ООН ухвалює та просуває глобальні норми і стандарти, та здійснює подальший моніторинг їх виконання у країнах-членах.

Ключовий міжнародно-правовий документ у цій сфері – Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), яка є одним з найбільш ратифікованих міжнародних договорів у галузі прав людини (189 держав-учасниць, Україна ратифікувала Конвенцію 19 грудня 1980 р.).

Держави-сторони зобов'язані забезпечувати ліквідацію дискримінації щодо жінок у політичному та суспільному житті, доступу до освіти, у галузі зайнятості та охорони здоров'я, щочотири роки представляти національні доповіді про заходи, вжиті для виконання цих зобов'язань.

Також, відповідно до статті 14 Конвенції, держави мають вживати усіх відповідних заходів „для ліквідації дискримінації щодо жінок у сільських районах з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок їх участь у розвитку сільських районів та в одержанні переваг від такого розвитку”.

Контроль за виконанням CEDAW здійснює Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (КЛДЖ), який веде діалог з державами-учасницями Конвенції у формі розгляду національних доповідей про її імплементацію та надання рекомендацій для покращення ситуації у галузі забезпечення прав жінок та ліквідації усіх форм дискримінації щодо них.

Глобальною дорожньою картою у питанні розширення прав і можливостей жінок є Пекінська декларація та Платформа дій, ухвалені за результатами Четвертої всесвітньої конференції зі становища жінок у вересні 1995 р. На сьогодні вони залишаються найбільш всеохоплюючими рамковими документами впровадження політики із забезпечення рівноправ'я чоловіків та жінок у всьому світі.

Держави мають сприяти досягненню жінками економічної незалежності, зменшення тягаря бідності, шляхом усунення структурно обумовлених причин зубожіння, надання всім жінкам, зокрема тим, що проживають у сільських районах, рівного доступу до виробничих ресурсів, можливостей і державних послуг.

Пекінська Платформа охоплює 12 найважливіших галузей у сфері забезпечення рівноправ'я чоловіків та жінок: бідність; освіта та навчання;

здоров'я; насильство; збройні конфлікти; економіка; владні повноваження і прийняття рішень; інституційні механізми; права людини; засоби масової інформації; навколоишнє середовище; права дівчаток. Для кожної галузі визначені стратегічні цілі та основні напрями діяльності, які мають бути прийняті на національному, регіональному та міжнародному рівнях.

Основним органом із моніторингу реалізації Пекінської декларації та Платформи дій є Комісія зі становища жінок (КСЖ), яка аналізує стан прогресу у сфері гендерної рівності у глобальному масштабі та надає рекомендації щодо сприяння захисту прав жінок і ліквідації дискримінації та нерівності у всіх галузях (*Україна входила до складу КСЖ у 1981-1984 та 1991 рр. Щороку делегація України бере участь у роботі сесій Комісії зі становища жінок у якості спостерігача*).

За підсумками 62-ї сесії КСЖ (12-23 березня 2018 р.) ухвалено узгоджені висновки щодо покращення становища сільських жінок та дівчаток.

Зокрема, відзначається важливість захисту сільських жінок та дівчаток, попередження насильства, надання доступу до освіти та медичних послуг, розробки та імплементації національних стратегій з захисту прав жінок та дівчаток, зокрема в сільській місцевості.

Відповідно до резолюції ГА ООН A/Res/63/311 з січня 2011 р. у складі ООН діє Структура з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок – „ООН-Жінки”, яка вживає заходів з метою посилення ролі жінок у політиці та процесі прийняття рішень, покращення економічних можливостей жінок; попередження та викорінення усіх форм насильства щодо жінок.

6 липня 2018 року підписано Угоду про партнерство між Урядом України та структурою ООН Жінки в Україні, що дозволить розширити співпрацю в сфері гендерної рівності в Україні і посилити реалізацію програм, спрямованих на захист інтересів українських жінок.

Також питання захисту прав та недискримінації жінок закріплени у низці міжнародно-правових інструментів, стороною яких є Україна, а саме у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р. Відповідно до зобов'язань за згаданими міжнародними договорами, Україна на регулярній основі представляє національні періодичні доповіді щодо їх виконання.

Крім того, Україна є традиційним багаторічним співавтором резолюцій Ради ООН з прав людини „Ліквідація дискримінації щодо жінок” (Мексика, Колумбія) та „Зміцнення зусиль, спрямованих на ліквідацію насильства щодо жінок” (Канада).

В рамках Ради Європи

Питання запобігання дискримінації жінок з вразливих соціальних груп розглядається Радою Європи як множинна дискримінація (multiplediscrimination), що є одночасно гендерною дискримінацією та дискримінацією представників вразливих груп, які в українському контексті

є передусім жінками з інвалідністю, ромськими жінками, хворими на ВІЛ-СНІД, сільськими жінками, жінками похилого віку, жінками з числа ВПО тощо.

Розглядаючи елементи такої множинної дискримінації з точки зору Ради Європи, треба відзначити, що кожний випадок дискримінації вважається порушенням прав людини. Рада Європи проводить комплексну роботу з недопущення дискримінації та упередженого ставлення щодо осіб або груп осіб на основі расової, мовної, релігійної, національної чи етнічної приналежності, кольору та сексуальної орієнтації з точки зору захисту прав людини та у контексті імплементації Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ). Україна підписала ЄКПЛ 09 листопада 1995 р. та ратифікувала її 11 вересня 1997 р.

У контексті протидії дискримінації через гендерну приналежність Рада Європи виступає за дотримання гендерної рівності в усіх сферах життєдіяльності. РЄ виявляє глибокий інтерес до запровадження і посилення національних механізмів із забезпечення рівноправності у державах-членах. Цьому мають ефективно сприяти правові інструменти РЄ, включаючи Європейську соціальну хартію, яку наша держава підписала 02 травня 1996 р.

Треба відзначити, що наразі Україною не ратифіковано, а відтак і не імплементовано Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульську конвенцію), що була підписана Україною 7 листопада 2011 р.

У питаннях захисту прав людей з особливими потребами Рада Європи виступає за імплементацію Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, а в 2017 р. започаткувала Стратегію Ради Європи з питань інвалідності на 2017-2023 рр.

Беручи до уваги захист прав ромів (та інших представників національних меншин), Рада Європи прагне дотримання своїми членами положень Рамкової конвенції про захист національних меншин, яку наша держава підписала 15 вересня 1995 р. та ратифікувала 26 січня 1998 р.

В рамках ЮНЕСКО

ЮНЕСКО виходить з того, що гендерна рівність означає рівні права, обов'язки та можливості для жінок та чоловіків, хлопчиків та дівчаток. Цей підхід враховує інтереси, потреби і пріоритети як жінок, так і чоловіків з визнанням різноманітності, тобто охоплення усіх жінок та чоловіків, які належать до різних груп. Зокрема, це стосується жінок та чоловіків, які належать до етнічних меншин та корінних народів, різних соціальних груп, мають розумові або фізичні вади, а також осіб різної сексуальної орієнтації.

З метою досягнення конкретних та стійких результатів у справі заохочення гендерної рівності в усіх сферах своєї компетенції ЮНЕСКО використовує подвійний підхід: - врахування гендерного фактора в усіх програмах і заходах; - гендерно-орієнтована розробка програм. Врахування гендерного фактору є методом, який використовується для усіх програм ЮНЕСКО на постійній основі.

ЮНЕСКО, для якої гендерна рівність є одним з глобальних пріоритетів, грає в цій сфері унікальну роль, оскільки є установою в рамках якої діють 5-ть великих програм, кожна з яких має своє специфічне коло питань, і які можуть взаємодіяти разом, роблячи, таким чином, вагомий внесок у досягнення реальних результатів у сфері гендерної рівності: I – Освіта; II – Природничі науки; III – Соціальні і гуманітарні науки; IV – Культура; V – Комунікація та інформація.

Гендерно-орієнтовані програми в рамках цих загальних великих програм спрямовані на зменшення маштабів конкретних проявів нерівності з якими стикаються жінки чи дівчата в тих чи інших обставинах. Такі підходи допомагають вирішити питання дискримінації та зменшити маштаби нерівності шляхом підтримки жінок, що належать до різних етнічних та соціальних груп. Відповідно, програми включають заходи, спрямовані на розширення прав і можливостей жінок у ситуаціях, коли вони страждають від конкретних форм нерівності і дискримінації.

Крім цього, на сьогодні, *ключовими гендерно-орієнтованими програмами ЮНЕСКО є Глобальне партнерство на підтимку освіти жінок та дівчат, програма премії ЮНЕСКО Л'Ореаль для жінок-вченіх, програма „Жінки в засобах масової інформації”, збір та аналіз гендерно-орієнтованих показників в галузях компетенції ЮНЕСКО та інші.*

ЮНЕСКО реалізує програму „*Освіта*” для забезпечення права на освіту для всіх. Ця програма спрямована на вирішення проблем гендерної нерівності в освіті в рамках всієї системи освіти. Це включає участь в освіті (доступ) та участь в освітньому процесі (зміст, умови та практика викладання і навчання, форми надання освіти). З метою протидії гендерній нерівності в освіті, ЮНЕСКО спрямовує зусилля на вирішення проблем гендерних диспропорцій та заохочення гендерної рівності в усіх компонентах системи освіти. В цій сфері ЮНЕСКО приділяє окрему і значну увагу питанням боротьби з формами дискримінації, під яку підпадають дівчата і жінки, що проживають в сільській місцевості та в неблагополучних міських околицях і районах, та у країнах з низьким доходом.

У 2016 році ЮНЕСКО спільно зі структурою „ООН-Жінки” розробили і опублікували *Глобальне керівництво щодо боротьби з гендерним насильством у сфері освіти*, яке пропонує шестистапний підхід з попередження та боротьби з насильством. Цей підхід охоплює роботу на національному рівні та базується на визнанні гендерного насильства як перешкоди для нормального шкільного життя та благополуччя, а також включення даного питання в національні політику і плани.

В рамках програми „*Культура*” основним завданням є забезпечення для жінок та чоловіків рівних прав на доступ до культурного життя, участь в ньому та сприяння розвитку культури.

Програми ЮНЕСКО „*Природничі науки*” та „*Соціальні і гуманітарні науки*” передбачають підтримку участі жінок в науці, створення потенціалу для жінок, які працюють в науковій сфері, надання підтримки жінкам-науковцям, всеобщу інтеграцію принципів гендерної рівності у політику,

орієнтовану на забезпечення соціальної інклюзивності та соціальних перетворень.

Програма ЮНЕСКО „Комуникації та інформація” включає питання розширення прав і можливостей жінок у засобах масової інформації та через засоби масової інформації шляхом заохочення свободи висловлювання думок та підвищення рівня безпеки жінок-журналістів, особливо у пост-конфліктних ситуаціях.

Для досягнення ефективних результатів в рамках усіх перелічених програм розроблено План дій ЮНЕСКО щодо пріоритету „Гендерна рівність” на 2014-2021 роки, який, зокрема, передбачає надання підтримки державам-членам у забезпеченні гендерної рівності, запобіганні та протидії дискримінації жінок в усіх сферах компетенції ЮНЕСКО.

**Пропозиції
до рекомендацій парламентських слухань щодо запобігання та протидії
дискримінації жінок з вразливих соціальних груп**

Кабінету Міністрів України:

організувати підготовку державної доповіді про виконання в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок;

враховувати принцип гендерної рівності при прийнятті нормативно-правових актів;

затвердити порядок проведення гендерно-правової експертизи;

під час розробки проектів законів про Державний бюджет України в установленому порядку передбачати виділення коштів на фінансування заходів щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

затвердити Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству на період до 2023 року;

розробити механізм економічного стимулювання роботодавців на досягнення збалансованого співвідношення в оплаті праці жінок і чоловіків у всіх сферах трудової діяльності;

створити фонд житла соціального призначення в містах для надання в оренду житлових приміщень внутрішньо переміщеним жінкам на пільгових умовах;

розробити та затвердити Положення про Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі та забезпечити необхідне фінансування з державного бюджету;

розробити та затвердити Положення про кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі та забезпечити необхідне фінансування з державного бюджету.

Міністерству соціальної політики України:

забезпечити діяльність Експертної ради з питань запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі при Мінсоцполітики, здійснювати аналіз порушених у зверненнях громадян з питань дискримінації за ознакою статі проблем та вносити необхідні зміни до нормативно-правових актів з метою усунення причин виявлених проблем;

розробити Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству на період до 2023 року;

розробити механізм (дорожню карту) надання допомоги постраждалим від дискримінації за ознакою статі;

організовувати навчання працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей та протидії дискримінації за ознакою статі;

забезпечити розроблення та розміщення у засобах масової інформації соціальної реклами з протидії дискримінації за ознакою статі, зокрема щодо жінок похилого віку, дівчат та жінок із сільської місцевості, з інвалідністю, представниць національних меншин, ВІЛ-позитивних та/або наркозалежних;

Міністерству освіти і науки України:

стимулювати розширення Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти у вищій школі з метою підвищення ефективності подолання запобігання та протидії дискримінації жінок з вразливих соціальних верст;

забезпечити проведення навчань для авторських колективів, художників-ілюстраторів, дизайнерів, редакторів, співробітників видавництв з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків щодо усунення гендерних стереотипів із шкільних програм, підручників та іншого освітнього контенту;

забезпечити функціонування в закладах загальної середньої та вищої освіти психологічної служби та консультаційно-правової допомоги з використанням Інтернет-ресурсу для реалізації активного діалогу між різними соціальними верстами населення;

забезпечити надання якісних освітніх послуг дівчатам із вразливих соціальних груп;

забезпечити підготовку фахівців відповідної кваліфікації та галузі знань стосовно належного виконання ними функцій із запобігання та протидії домашньому насилиству та протидії дискримінації за ознакою статі („01 Освіта / Педагогіка”, „02 Культура і мистецтво”, „05 Соціальні та поведінкові науки”, „03 Гуманітарні науки”, „04 Богослов’я”, „06 Журналістика”, „08 Право”, „11 Математика та статистика”, „22 Охорона здоров’я”, „23 Соціальна робота”, „24 Сфера обслуговування”, „28 Публічне управління”, „29 Міжнародні відносини”);

забезпечити умови для рівного доступу дівчат до STEM-освіти та професійно-технічних спеціальностей за професіями загальнодержавного значення та забезпечити проведення інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на заохочення здобуття дівчатами перспективного фаху (STEM-освіти, професійно-технічних спеціальностей);

Міністерству охорони здоров’я України:

розробити та реалізувати специфічні програми, спрямовані на захист репродуктивного та сексуального здоров’я жінок груп ризику;

забезпечити урахування гендерної складової у програмах профілактики ВІЛ та інших хвороб, що передаються статевим шляхом, зокрема у програмах для ВІЛ-позитивних вагітних жінок та для ув’язнених;

Міністерству культури України:

виокремити соціальну роботу з ромськими жінками та здійснити інституційне оформлення професії „ромські медіатори”;

інтегрувати існуючі програми ромських медичних медіаторів у державні програми.

Міністерству закордонних справ України:

інформувати українське суспільство про діяльність міжнародних організацій, спрямовану на запобігання та протидію дискримінації жінок вразливих соціальних груп;

Міністерства молоді та спорту України:

підготувати рекомендації структурним підрозділам, відповідальним за реалізацію державної молодіжної політики міських державних адміністрацій щодо включення до тематики проектів, які подаються для здобуття щорічних грантів Президента України для обдарованій молоді питань, спрямованих на покращення становища дівчат вразливих соціальних груп;

здійснювати фінансову підтримку проектів, розроблених молодіжними та дитячими громадськими організаціями, спрямованих на покращення становища дівчат з інвалідністю, з сільської місцевості, внутрішньо переміщених осіб, ВІЛ-інфікованих, національних меншин та інших вразливих груп;

Міністерству внутрішніх справ України:

забезпечити рівний доступ дівчат та жінок до закладів вищої освіти, що належать до сфери управління МВС;

Національній поліції України:

Забезпечити виявлення фактів домашнього насильства та насильства за ознакою статі та своєчасне реагування на них відповідно до Закону України „Про запобігання та протидію домашньому насильству та насильству за ознакою статі”;

Міністерству з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України:

при формуванні Державного бюджету на 2019 рік враховувати потреби внутрішньо переміщених осіб для забезпечення базових послуг для жінок, зокрема потреби у вирішенні наслідків сексуального насильства, потреби внутрішньо переміщених жінок з інвалідністю, багатодітних жінок, представниць етнічних та національних меншин, матерів-одиначок, а також враховувати необхідність доступності медичних послуг для внутрішньо переміщених жінок і дівчат, у тому числі осіб з інвалідністю з їх числа та тих, хто проживає в сільській місцевості, особливо в зоні ведення бойових дій;

посилити проведення інформаційних кампаній для висвітлення позитивного досвіду та переваг інтеграції внутрішньо переміщених жінок і дівчат, у тому числі зосереджуючи увагу на створенні позитивних відносин між внутрішньо переміщеними жінками та жінками з приймаючої територіальної громади;

забезпечити здійснення заходів, спрямованих на зменшення розриву в оплаті праці чоловіків та жінок;

забезпечити доступ жінок до економічних можливостей у постконфліктний період;

забезпечити врахування потреб жінок з вразливих соціальних груп при економічному відновленні районів, уражених негативним впливом збройного конфлікту, які сприяють гендерній рівності як необхідній передумові сталої пост конфліктної економіки;

створити фонд житла соціального призначення в містах для надання в оренду житлових приміщень внутрішньо переміщеним жінкам на пільгових умовах;

забезпечити рівний доступ жінок до публічного та політичного життя під час конфлікту, перехідного періоду та відновлення.

Міністерству юстиції України:

забезпечувати проведення гендерно-правової експертизи проектів нормативно-правових актів;

забезпечити надання безоплатної правової допомоги дівчатам та жінкам, зокрема з інвалідністю, із сільської місцевості, жінкам похилого віку та інших вразливих соціальних груп;

розробити та впровадити навчання суддів, адвокатів, працівників правоохоронних органів із застосуванням кращих практик захисту прав жінок, які постраждали від множинної дискримінації;

активізувати проведення просвітницьких заходів за участю юристок, які надають допомогу постраждалим від множинної дискримінації, для учнівської та студентської молоді;

Міністерству інформаційної політики України:

забезпечити впровадження новаторських підходів щодо ЗМІ з питань гендерної рівності для усунення дискримінаційних гендерних стереотипів в суспільному житті

активізувати проведення інформаційних кампаній, спрямованих на захист прав жінок із числа внутрішньо переміщених осіб, сільських жінок, жінок з ВІЛ/СНІД, жінок ромської національності, та інших вразливих соціальних груп;

ініціювати перегляд та оновлення нормативно-правової бази у сфері медіа з огляду на гендерну рівність шляхом оцінки політики гендерної рівності в медіа та щорічного звітування суспільного мовлення України з питань гендерного балансу;

розробити індикатори гендерної рівності в ЗМІ на основі міжнародних стандартів і передового досвіду;

сприяти включення до програм підготовки фахівців із спеціальностей „Журналістика”, „Менеджмент”, зокрема спеціалізації „Піар, зв’язки з громадськістю та реклама”, модулів з питань гендерної рівності.

Державній судовій адміністрації

здійснювати збір даних стосовно кількості позовів, поданих до судових органів за категоріями, та типу скарг на дискримінацію за ознакою статі;

застосовувати Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок під час розгляду справ у судах;

Державній службі України з питань праці

забезпечити проведення перевірок стану виконання роботодавцями Законів України „Про оплату праці”, „Про зайнятість населення”, „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” та надання рекомендацій щодо включення до колективних угод і договорів положень щодо зменшення гендерного розриву в оплаті праці;

привести у відповідність нормативно-правові акти з європейськими стандартами та здійснити організаційні заходи щодо забезпечення належних умов праці, охорони здоров'я та безпеки, проведення перевірок умов праці в секторах, професії яких були заборонені для жінок;

Обласним та Київській міській державним адміністраціям:

забезпечити розгляд звернень громадян за фактами дискримінації за ознакою статі та надання необхідної допомоги;

проводити інформаційні кампанії, спрямовані на запобігання та протидію дискримінації, домашнього насильства та насильства за ознакою статі;

провести оцінювання ситуації щодо навчання дівчат та хлопців ромської національності та здійснювати заходи для їх заохочення до здобуття освіти та продовження навчання на всіх рівнях освіти;

проводити навчання, тренінги, семінари, орієнтовані на самозайнятих жінок-підприємців, у тому числі вразливих груп, та жінок – членів органів управління юридичних осіб, створити регіональні мережі жінок-підприємців з метою надання консультацій жінкам щодо відкриття власної справи;

розробити дорожню карту щодо залучення внутрішньо переміщених жінок до процесу забезпечення виконання проектів децентралізації з урахуванням різних потреб та інтересів внутрішньо переміщених жінок;

реалізовувати проекти децентралізації з урахуванням потреб жінок з вразливих соціальних груп;

стимулювати та розвивати соціальне партнерство та координацію дій суб'єктів соціальної роботи для забезпечення системності заходів та досягнення результатів із запобігання та протидії дискримінації жінок з вразливих соціальних груп;

забезпечити проведення інноваційних заходів серед засобів масової інформації для поширення нестереотипних уявлень про дівчат та жінок, хлопців та чоловіків, у тому числі вразливих груп населення;

забезпечити пропорційну участь жінок із сільської місцевості в розробленні стратегій розвитку територіальних громад, політичному і громадському житті;

проводити заходи з надання дівчатам та жінкам з ВІЛ-інфекцією/СНІДом, а також тим, які вживають наркотики, послуг з протидії дискримінації за ознакою статі;

задоволення потреб жителів сільської місцевості, зокрема жінок з інвалідністю, похилого віку у базових соціальних послугах, послугах з охорони здоров'я, освіти, праці та зайнятості, інфраструктури та нових технологій, забезпечення доступу до адміністративних послуг, участі у політичному та громадському житті, урахування їх потреб у нормативно-правових актах.

